

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacrae Theologiae Professoris, Et sanctae Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtutibus,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

De Virtute Religionis, Et Ei Annexis; Continens septem Tractatus
Theologiae Moralis praecipuos. Primus, in ordine septimus, est de Oratione
... Septimus, & latissimus, de Beneficiis Ecclesiasticis

Castro Palao, Fernando de

Lugduni, 1669

Tractatus IX. religionis, qui est de observatione festorum, & disputatio
unica sub eodem titulo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76561](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76561)

TRACTATUS IX.
 RELIGIONIS,
 QVI EST
 DE OBSERVATIONE,
 FESTORVM, ET DISPVATIO
 VNICA SVB EODEM TITVLO.
 P R O O E M I V M.

OBSERVATIONE festorum præcipuè coluntur Deus, & Sancti; ea de causa post explicationem generalis cultus de illa instituitur sermo, vbi explicabimus à quo sit tale præceptum, quæ sit eius materia, & quæ causæ ab illo excusentur.

P V N C T V M I.

An sit præceptum de obseruatione festorum, quale sit & quis eius finis?

- 1 Præceptum fuit lege veteri latum, & qua parte naturale erat mansit, extincto ceremoniali.
- 2 In lege gratiæ seruandus proponitur dies Dominicus in memoriam beneficii redemptionis.
- 3 Plures affirmant iure diuino seruandum esse.
- 4 Probabilis est iure tantum humano pro festo esse constitutum.
- 5 Satisfit contrario fundamento.
- 6 Quæ sine festo pro tota Ecclesia instituta.
- 7 Ependuntur fines, ob quos hæc festi sunt instituta.

HOC præceptum in lege veteri latum erat de obseruatione Sabbati, Exod. 12. 16. & 20. & Leuit. 23. quod præceptum, quia partim erat morale, seu naturale; & partim ceremonias, manet immutabile secundum quod habet ex iure naturali. Ex illo namque obligamur cultum, & reuerentiam Deo exhibere, & quæ gratias referre ob beneficia accepta, & consequenter obligamur aliquod tempus habere, in quo hæc præstentur. Quoad hanc ergo partem decalogi præceptum semper perseverat. Habet tamen aliquid ceremoniale ex diuina institutione, nempe assignationem illius diei, qui Sabbatum dicitur. Non enim à natura edocti sumus, vt potius septimo, quam alio die cultum Deo debitum exhibeamus, vt bene dicit Azor. t. 2. instit. moral. lib. 1. cap. 2. q. 9. & Ioseph. Fagund. de quinque Ecclesiæ præceptis, lib. 1. cap. 1. n. 3. Fuit ergo Sabbatum diuina lege designatum pro festo populo Iudaico in memoriam beneficii creationis, & liberationis populi Iudaici à dura seruitute Pharaonis, & etiam in memoriam requiæ, quam Christus Dominus in sepulchro erat illo die habiturus.

2. At in lege gratiæ, quia beneficium redemptionis excellentius est creationis beneficio, Ecclesia Sabbati festiuitate exclusæ, peruenit, de consecr. dist. 3. diem Dominicum seruandum esse pronunciauit, & pronunciantum. & c. sabato, de consecr. dist. 3. & c. omnes, & c. conquestus, de Feriis. Tam quia populus Christianus præcipuè reputat habiturus requiem, quando cum Christo est in vitam æternam resurrecturus. Tum ne videremur cum Iudæis conuenire. Neque obstat text. in cap. licet, de Feriis: vbi Alex. III. affirmat septimum diem tam ex veteri, quam ex nouo

testamento ad humanam quietem specialiter esse deputatum. Non inquam, inde inferitur Sabbatum in nouo testamento esse seruandum, vt festum: esset enim manifestus error contra Paulum, ad Rom. 14. Galat. 4. & ad Colos. 2. Vbi obseruatores Sabbati reprobantur. Sed solum inferitur, fuisse à Christo Domino seruatum, & ab Apostolis tempore nascentis Ecclesiæ cultum, Act. 13. & 28. non tamen fuisse approbatum, vt festum modo seruandum. Vel dicendum septimum diem seruandum esse in nouo testamento, & in veteri, sumpto die septimo formaliter, non materialiter. Qua ratione in numero septenario tam primus numerus, quam vltimus potest esse. Et in hoc sensu in veteri testamento Sabbatum erat dies septimus, & in nouo erit dies Dominicus, qui est primus, & septenarius. Dubium tamen est, an sic dies Dominicus in lege gratiæ sit iure diuino pro festo institutus, vel solum iure Ecclesiastico?

3 Non desunt, qui affirmant iure diuino esse institutum, sicuti sint antiqua lege Sabbatum: sic Syluest. verbo Dominicus, q. 1. §. 7. Author supplementi ad summam Pisanam, verbo Dominica in addit. Angel. verbo feria, num. 3. indicat Abbas in c. licet, de Feriis. Et probari potest; quia ex iure diuino, & naturali habetur esse concedendum aliquod tempus ad diuina beneficia recognoscenda, & Deo eiusque seruitio specialiter vacandum. Ergo conueniens erat vt hoc tempus Christus Dominus determinaret; quia ipse abrogabat legem antiquam quoad obligationem seruandi Sabbatum: legem debebat loco illius aliud tempus (subrogare, in quo obligationi naturali colendi Deum fieret satis. Aliàs non rectè suæ Ecclesiæ videretur providere. Item ab Apostolis obseruatio diei Dominicæ originem trahit. Ergo signum est ipsos Apostolos à Christo Domino accepisse. Denique semper hæc obseruatio integra perseverat, neque mutationem incipit, neque videtur posse accipere; si autem à iure humano introducta esset, variata aliquando fuisset, à Pontificibus dispensata, abrogata, vel tandem abrogari posset.

3 Nihilominus dicendum est iure tantum humano diem Dominicum pro festo constitutum esse, sic tradit D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 4. & ibi Caiet. Sor. lib. 2. de instit. q. 4. ad 2. Nauarr. Sum. cap. 13. num. 1. Azor. t. 2. lib. 1. instit. moral. cap. 2. q. 2. Catech. Rom. in 3. decal. præcepto, fol. 442. Suar. t. 1. de relig. lib. 3. de diebus festis, cap. 4. num. 8. Fagund. de 5. Eccles. præceptis, lib. 1. cap. 2. num. 3. Bonac. dist. 5. de 3. decal. præcept. in prin. Ratio præcipua est, quia communis Theologorum schola nullum aliud præceptum diuinum à Christo Domino latum recognoscit, præter præcepta fidei, & Sacramentorum. Alia verò præcepta, quæ pro vteriatate temporum mutationem recipere possunt, & aliqua in parte dispensari Ecclesiæ iuxta tradendam reliquit. At obseruatio diei dominicæ, prout modo in Ecclesia habetur, recipere mutationem

tationem potest, & cum aliquibus dispensari. Quae enim re-

fundamentum contrarium non videtur. Fator de iure di-

Quod si roges. Qui sint dies festivi à Pontifice pro tota

Ecclēsia designati in cultum Dei: Breviter respondeo primò,

Ecclēsia iure communi non habet: ex consuetudine tamen à

Deo festo tamen Inventionis sanctae Cruci,

Qui textus licet referatur ex Eusebio, credendum

Non possunt dies festos, ut est usus Ecclesiae principes

De Pontifice non est dubium posse pro tota Ecclesia dies

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

bus feriatis in ordine ad iudiciorum strepitum, non in ordine

7 Fines, ob quos haec festa sunt instituta, varij sunt: Pri-

Gregor. imitari non pigeat; quos celebrare delectat: Tertius, ut

Tanta debet esse diei Dominici observantia: ut praeter oration-

gloria latitiam captandam

PUNCTUM II.

Quis possit praeter Pontificem dies festos institue-

- 1 Pontifex diem festum statuere potest.
2 Idem potest Episcopus in sua diocesi, dummodo sit Sancti
3 De Sancto à Pontifice beatificato bene potest Episcopus festum
4 Ad hanc Episcopi institutionem videtur populi consensus
5 Spectato iuris rigore, si festum perpetuo instituat, ex
6 Secus vero dicendum de consuetudine, & de festiuitate
7 Proponitur posse principes saeculares obligare populum ab
8 In religiosum cultum haec praecipere non possunt.
9 Non possunt dies festos, ut est usus Ecclesiae principes
10 Praeceptum principis laici de aliquo festo, subintelligitur
11 Transgressores huius praecipi politici non videntur mortali-
12 Sacrisse argum. num. 7. adductis.
13 De consuetudine qualis debet esse, ut festiva institueret pos-
14 Item qui tenentur festa servare, & qualiter peregrini, so-

1 DE Pontifice non est dubium posse pro tota Ecclesia dies

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

Episcopi autem pro suis diocēssibus possunt dies festos

Sanctum liceat cuilibet Episcopo festum illius instituire; Ratio dubia est; quia Pontifex beatificans aliquem Sanctum solum permittit alicui prouinciae, vel regioni in illius memoriam, & honorem sacrificium offerri, hoc alicui Canonice recitare. Ergo non permittit festum instituire, praecipue extra illam prouinciam, & religionem, ubi non est concessa illius Sancti celebratio; alia nulla esset differentia huius Sancti beatificati a Sancto Canonizato. Ceterum omnino dicendum est, posse quemlibet Episcopum in sua diocesi de Sancto a Pontifice beatificato festum instituire: tradit expressè Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. de diebus festis. c. 11. num. 5.* Fagundez *de quinque Ecclesiae praeceptis. lib. 1. c. 13. 14. & 15.* Ratio est, quia ut diximus, in *tract. de Fide*, eo ipso, quo Pontifex in honorem alicuius Sancti diuinum sacrificium ab aliqua persona celebrari permittit, vniuersae Ecclesiae proponit talem Sanctum ad adorandum, & colendum quolibet solemniter cultu: nam sacrificium est cultus publicus nomine totius Ecclesiae factus, & omnium maximus, qui exhiberi potest. Ergo tacite permittit, ut quolibet alio inferiori cultu celebraretur: ac proinde permittit, ut in Catalogo Sanctorum referatur, & in publicis Ecclesiae precibus inuocetur, templa, & arae in eius memoriam extruantur, horae Canonicae recitentur, eius imago cum diademate, & corona depingatur, & in altari adoranda collocetur, cuius reliquiae deuote asservantur, & venerentur; ac tandem festa instituantur; quia omnes ij cultus inferiores sunt cultu per sacrificium exhibito. Neque hinc fit beatificationem a Canonizatione non distingui? Distinguntur enim ex maiori, vel minori solemnitate, quae est distinctio solum accidentalis, non substantialis: per beatificationem enim alicuius tantum personis permittitur officium, & missa Sancti beatificati secundum regulas Breuiarii, & Missalis, & non omnibus diebus, sed aliquibus tantum; ac per Canonizationem solet omnibus permitti: & saepe mandari. Adde plures esse Sanctos Canonizatos, de quibus non permittitur secundum regulas Breuiarii, & Missalis, officium, & Missa celebrari, tamen ex deuotione id fieri possit. Ergo esto non omnibus prouinciis permittitur Sanctum beatificatum de hanc, & officio diuino celebrare regulis Breuiarii, & Missalis spectatis; at ex deuotione bene poterunt, ut latius supra dicto loco de fide dixi.

4. Vterius dubitari potest, An Episcopus ad hanc obligationem de hanc, Cleri, & populi consensum necessarium requirit; Videtur necessarium non esse; quia nullibi habetur Episcopum absque populi consensu non posse festa statuere. Nam in *c. 1. de consecr. dist. 3.* solum dicitur festiuitatem illam obseruandam esse, quam Episcopi in suis Episcopatibus cum populo collaudauerint: stat enim optime, quod populus simul cum Episcopo festiuitatem collaudet, eo praesertim quod eius institutioni assensit; quamuis consensum non praebet. Item in *c. Conquestus de Feriis*, tantum dicitur obseruandas esse illas solemnitates, quas singuli Episcopi in suis diocesis cum Clero, & populo duxerint solemniter venerandas: sed ex eo quod Episcopus Clero, & populo praesente solemnitatem celebrandam duxerit; tamen si populus, & Clerus consensum non praebet; sufficit ut dicatur cum Clero, & populo iudicasse solemnitatem illam venerandam esse. Ergo consensum Cleri, & populi non requiritur. Adde, Clerus, & populus non habent auctoritatem instituendi festa, sed solum Episcopus. Ergo solum eius consensum, & non Cleri, & populi necessarius est.

5. Nihilominus tenendum est, iure communi spectato non posse Episcopum dies festos perpetuos in sua diocesi statuere, nisi Cleri, & populi consensus accedat: non quia ipse Clerus, & populus instituant festum per suffragia quasi aeterna; sed quia ipse Episcopus, cui totum hoc officium, & iurisdictio commissa est, non habet potestatem nisi sub hac conditione, quod populus, & Clerus consentiat, sic Couart. *lib. 4. var. c. 19. num. 9. vers. praeter hos. Azor. 2. p. lib. 1. c. 26. quest. 2. & quest. 4.* Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. c. 11. num. 9.* Augustin. Barboza, *3. p. de Poes. Episc. alleg. 105. num. 36.* Fagundez *de quinque Ecclesiae praeceptis. lib. 1. c. 3. num. 10. & 11.* Ratio est, quia in supra dictis *c. de Consecr. dist. 3. & ult. de Feriis*, potestas instituendi festa Episcopi limitatur, ut abique Cleri, & populi consensu ut ea non possint; siquidem pro forma statuitur festiuitatis obseruandae, in *c. 1. de Consecr. ut populi cum Episcopo eam collaudet collaudatio autem fieri non possit sine consensu, & approbatione illius. Ergo ex vi supra dicti, cap. hic consensum requiritur. Item constat ex *c. Conquestus de Feriis*, tum ex illis verbis, *cum Clero, & populo*: illa enim particula copulatiua, *cum Clero, & populo* consensum denotat. Tum ex verbo *duxerint*, quod ad solum Episcopum nequaquam referri potest. Ratio autem quare Cleri, & populi consensus expostulatur, est: quia non est conueniens, ut Episcopus festorum praecipue grauet illos reuocent. Hic autem Cleri, & populi consensus sufficienter habetur, ut dicit Suarez *c. 11. n. ex eo quod Clerus, & populus sciens Episcopum festiuitatem aliquam statuere non contradicant.**

6. Dixi spectato iure communi non posse Episcopum festiuitates absque populi, & Cleri consensu statuere, ut tacite insinuat aliud esse dicendum de consuetudine; ex hac enim

ferè in omnibus partibus habetur consensum populi non requiri, illo enim minime vocato, & requisito Episcopus ex Cleri, hoc est Capituli consensu, & non circa illum festos dies instituit. Suarez *dist. c. 11. num. 9.* Azor. *lib. 1. c. 26. quest. 1.* Fagundez *de quinque Ecclesiae praeceptis. lib. 1. c. 3. num. 8. & 11.* Bonac. *disp. 5. de 3. decalogi praecepto. quest. vnica. p. 1. n. 2.* Augustin. Barboza, *3. p. de Poes. Episc. alleg. 105.* dicit posse Episcopum in Synodo statuere festiuitates aliquas obseruandas absque populi consensu, & refert Callaneum, in *Catalog. de gloria mundi. part. 3. consider. 58.* Marc. Anton. Genuent. in *Praxi Neapolitana. c. 51.* ubi respondet ad text. in *c. ult. de Feriis.*

Insuper dixi non posse instituire festiuitates per tuas: nam vna, vel altera vice optime potest abque consensu Capituli, & populi; quia in hoc praecipio non multum populus grauaui, & cum odiosa sit illa restrictio, & limitatio potestatis Episcopalis, sufficit si de institutione festiuitatis per modum statuti intelligatur, & non de institutione festiuitatis, quae vnica vice praecipitur sic Fagundez *dist. lib. 1. c. 3. n. 8. & 11.*

7. Nonnulla tamen est difficultas, An principes laici potestatem habeant obligandi populum dies festos celebrare? Antonin. *2. part. 9. c. 7. s. 1.* Syluest. *verbo Domini. c. 1. num. 2.* Emanuel Saa. in *verbae edit. verbo festum. num. 1.* Sayus in *claus. regia. lib. 7. c. 3. n. 17.* S. quinta propositio, affirmat posse principes saeculares & ad culpam, & ad poenam obligare subditos, ut ab operibus seruilibus abstineant, tamen non possunt eos ad audiendam Missam obligare. Prior pars probari potest. Primo, Quia abstinentia ab operibus seruilibus non est quid spirituale, & sanctum formaliter, sed indifferens, ut spirituale sit in Deo cultum fiant, & temporale, si in temporalem finem dirigatur. Ergo praecipere potest a potestate laica. Secundo, Ecclesia cum praecipit dies festos feriare non praecipit tibi, ut illos ferias in cultum Dei; alia violabis praecipitum, si ob vanum finem ferias. Ergo ex hac parte non praecipitur rem aliquam spiritualem, tamen imponendo praecipitum finem spirituale respiciant. Qui finis est a potestate laica haberi potest. Non enim alienum est a potestate ciuili licentiam supernaturali habere in legibus imponendis. Tertio, Sapè principes in signum laetitiae ob partem aliquam victoriam, vel natalium sui praecipunt diem feriarum, & sub grauius poenis. Quarto, Graues poenas aduersus violantes festiuitates Ecclesiasticas promulgant. Ergo habent hanc potestatem. Quinto, Quilibet se voto, & iuramento adstringere potest ad festum seruandum. Ergo etiam lege obligari potest, quia votum est quoddam specialis lex. Posterior pars, scilicet non posse praecipere Missam, iudicium est contrarium, quia est in omnino spirituale, & extra potestatem laicam.

8. Pro resolutione aduerte Ecclesiasticam potestatem non praecipere cessationem ab opere seruili, vnequam, sed religiosam, non quae religio sit ex intentione ipsius operantis; quia hanc intentionem non praecipit Ecclesia, sed quae religio sit ex ipsa intentione, & lege: lex enim Ecclesiastica praecipiens tibi ab operibus seruilibus cessare, hanc cessationem constituit in materia religionis, & facit ut quicumque subditus cessans ab operibus seruilibus actum externum religionum faciat, tamen ex prava intentione cesset: prava enim operantis intentio non tollit religionum cultum externum. Ad potestatem laicam praecipere quidem potest ab operibus seruilibus cessare, cessationem inquam politica, qualis est in signum laetitiae partem victoriae, vel alterius felicitis euentus, sed non cessationem religionis in cultum Dei ordinata: quia hanc cessatio est spiritualis, & in casibus spiritualibus laici potestatem non habent. *3. c. cum laici. c. ult. de rebus Eccles. non alien. c. decernimus de iudi. c. & bene quidem. dist. 96. & per totam.*

9. Ex qua doctrina infero, Primo, non posse potestatem laicam dies festos, de quibus in praesenti loquimur statuere, non solum qua parte continent obligationem audiendi sacrum, de qua certum est, sed qua parte continent cessationem ab opere seruili. Quia cessatio, quae per hos dies imperatur, est externus Dei cultus, iuxta illud; Memento, quod diem sabbati sanctifices: praecipitur enim diem festum hac cessatione sanctificari saltem externa, & parenti sanctificatione. Sed potestas laica non progreditur ultra materiam pertinentem ad gubernationem politicam. Ergo de materia hac spirituali nihil praecipere potest: & ita relatis aliis docet Sicut. *tom. 1. de relig. lib. 2. c. 12. n. 2.* Azor. *2. p. lib. 1. inst. moral. c. 26. quest. 5.* Fagundez *de quinque Ecclesiae praeceptis. lib. 1. c. 5. num. 2. & 3.* Bonac. *disp. 5. de tertio decalogi praecepto quest. vnica. punct. 1. num. 3.* Aug. Barboza, *3. p. de Poes. Episc. alleg. 105. n. 38.*

10. Infero secundò, potestatem laicam praecipientem aliquos dies feriare, intelligendum est de Feria honoraria, & politica, non religiosa, ne dicamus committere peccatum ob violationem iurisditionem, & actum nullum facere.

11. Infero tertio, transgressores huius praecipii politici non videntur peccatum mortale committere secluso scandalo, alioquin circumstantiis extrinsecis; quia non videtur hac materia grauis, & grauius reipublicae gubernationi conducens, praecipue cum ex illius transgressione poenam subire teneatur, si ei fuerit imposita, sic Suarez *dist. c. 12. n. 7.* Fagundez, *c. 6. n. 3. fine. Azor. c. 26. q. 6.*

12 Argumenta pro prima sententia adducta ex dictis soluta manent. Ad primum dico, cessationem ab opere feruili de se indifferentem esse, ideoque posse esse materiam religionis, vel materiam gubernationis politicae, si praecipiantur fieri in cultum Dei, sicut in gratiarum actionem Deo ob aliquod beneficium acceptum, vel ob mortuum ad illius impetrationem, est religionis materia, & consequenter extra potestatem civilem. At si praecipiantur fieri in recordationem alicuius factis successus, & gratiarum acceptae, vel ob alios politicos fines, tunc est materia gubernationis politicae, quae potest a potestate laica praecipiri. Ad secundum distinguendum est de fine operis, & de fine operantis, & dicendum quoad finem operis Ecclesiam tibi praecipere cessationem ob opere feruili in cultum Dei, secus vero quoad intentionem operantis: potestas inquam laica optime potest praecipere cessationem ab opere feruili ob finem supernaturalem, qui sit finis non operis praecipit, sed intentionis praecipit. At nunquam efficere potest, ut ipsum opus praecipit finem supernaturalem respiciat, quia est finis alienus a potestate politica. Ad tertium iam dictum est, quia ratione Principes feruatos dies praecipere possunt, & ad penas lubeundas transgressores obligare. Ad quartum concedo transgressores legis Ecclesiasticae posse a laica potestate penas imponi, quia hoc est Ecclesiasticam potestatem promouere: impositio autem pena ob illud delictum, non est quid spirituale, ut ob inde a potestate laica alienum sit. Ad quintum, concedo iuramento se quemlibet ad festum seruandum obligare posse. Nego tamen lege, quia iuramento obligatur ex facilitate, non ex iurisdictione, quam secum exerceat. At lege obligatur ex iurisdictione legislatoris. Si ergo legislator secularis est, non potest suam potestatem exercere circa spiritualia. Adde si ex voto ad legem esset consecutio, probaret utique lege te posse ad actus merè internos obligare; siquidem voto, & iuramento ad illos te obligare potes. Cum autem dicitur votum esse particularem legem, est, quia ab una particulari persona nascitur obligatio.

13 Vtius dubitari poterat de consuetudine. Quis futura est, ut festa haecque possit? An debeat esse mixta laicorum, & clericorum? Sed hinc difficultati *tit. de legibus disput. 3. de consuetud. fecimus satis.*

14 Explicata causa statuente festa, & imponente illius observationis obligationem, succedebat explicare, Qui hac obligatione teneantur. An infantes, an ames, an ceteri, an peregrini, & forenses. Sed de his pro tenuitate nostri ingenij egimus *suprad. tit. de leg. disp. 1.* Neque aliquid speciale notandum occurrit.

PUNCTUM III.

Quae sit praecipuum seruandi festa, affirmatiuum, an negatiuum? Et an in illo detur paruitas materiae, & quae haec sit?

- 1 Proponitur dubitandi ratio.
- 2 Qua parte ab opere feruili praecipit abstinere, absolute est negatiuum.
- 3 Proponitur variis sententis de materia requisita ad peccatum mortale in hoc praecipio.
- 4 Duabus horis labori feruili incumbere graue peccatum est.
- 5 In operibus forensibus non ex quantitate temporis in sumpti, sed ex qualitate operis materia grauitas desumenda est.

1 In obseruatione festorum duo praecipiuntur. Primum audire missam. Secundò ab opere feruili, & liberali prohibito cessare; qua parte praecipit missam audire, constat esse affirmatiuum, quia positium cultum praecipit. At qua parte praecipit ab opere feruili cessare, aliqua dubitatio est. An sit dicendum praecipit affirmatiuum, vel negatiuum? Esse dicendum negatiuum constat ex eo, quòd nulla actio, sed potius cessatio ab actione praecipitur. Quòd autem debeat dici affirmatiuum, probari potest; quia illa cessatio non est cessatio qualicumque, sed religiosa, & per eam cultus Deo exhibetur, sed cultus Dei positium quid est, & reale. Ergo praecipit positium debet dici, non negatiuum. Adde praecipit affirmatiua obligant seruatis circumstantiis. At negatiua praecipit semper, & pro semper obligant. Sed seruare festiuitates non semper obligat, cum puritate sint causae ab illarum obseruatione excusantes. Ergo non est praecipit negatiuum, sed affirmatiuum.

2 Dicendum tamen est hoc praecipit seruandi festa, qua parte continet ab opere feruili cessationem, esse formaliter positium, materialiter vero negatiuum: sic colligitur ex Suarez, *tom. 2. de relig. lib. 2. de festis cap. 1. n. 7.* Azor. *tom. 2. lib. 1. c. 1.* Fagundez, *de quinque praecipis Ecclesiae lib. 1. cap. 3. n. 1.* Probo esse formaliter positium; quia praecipit diei sanctificationem, iuxta illud *Exod. 20.* Memento quòd diem Sabbathi sanctifices, sanctificatio autem positium quid sonat saltem moraliter: quia tamen haec sanctificatio non actione physica positium, sed potius cessando a tali actione facienda est, ideo materialiter & absolute est hoc praecipit ex hac parte negatiuum.

Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars. 1. 1.

3 Circa secundum. Quis transgressio ex parte materiae culpam mortalem in hoc praecipio constituit? Non agimus de praecipio audiendi missam, quia de illo dicendum est, cum de sacrificio missae sermonem habeamus, sed solum agimus de praecipio opera feruilia prohibente. Pro cuius explanatione praemittendum est a principio diei festi, usque in finem tibi esse mandatum ab opere feruili abstinere. Hic tamen dies pro diuersitate regionum diuersimodè computatur: vt expressè dicitur *c. quoniam, de Feriis.* Aliquando a vespere diei antecedentis usque ad vespere sequentis, iuxta *cap. 1. c. 2. de Feriis, c. 1. de consecrat. dist. 3.* Quando verò sic computatur, exculantur barbitorfores in vigilia laborantes ex decreto Innocent. I. V. vt restatur *Navar. de Festis cap. 13. n. 8.* & approbat Eman. Saa *verbo festum in fine.* At in Hispania, Gallia, Italia a media nocte usque ad mediam noctem hic dies enumeratur, continèque 24. horas, dabium ergo est, quanto tempore laborare debeas, vt peccatum mortale censearis committere. Aliqui doctores strictè videntur loquuti. Affirmant namque materiam esse grauem, & peccatum mortale committi, si vna hora labore feruili absque necessitate vaces; quia licet vnus horae labor comparatione totius diei videtur leuis materia; at secundum se grauis est: sicuti grauis est ommissio vnus horae ex minimis in officio canonico, tamen si comparatione totius officij leuis poterat iudicari: sic Azor. *2. tom. in lib. mor. lib. 1. cap. 28. quaest. 5.* Bonac. *dist. 5. de tertio decalogi praecipio, quest. vnica, puncti 3. n. 2.* Fagund. *de quinque Ecclesiae praecipis lib. 1. cap. 14. n. 2.* Affirmat, si excedat ex hora quadrantem esse culpam lethalem. Alij doctores iuris canonici nimis late loquuntur; putant namque tertiam partem diei esse in labore feruili consumendam, vt grauis materia censetur. Sed hic modus dicendi improbabilis est, & ab omnibus Theologis exploditur, viamque aperit temendi festorum obseruationem.

4 Quapropter media via incedendum censo, & prudentis arbitrio hoc relinquendum vt dicit Suar. *tom. 1. de relig. lib. 2. de festis, cap. 31. n. 2.* Vna enim hora, non videtur ita grauis materia; praecipit si opus assumptum nimis laboriosum non sit. Sic Suarez *supra.* Sanch. *lib. 1. in decal. cap. 4. n. 18.* Exiliantem autem, si duabus horis labori incumbens, materiam grauem esse, & peccatum mortale committi. Neque video Doctorem Theologum classicum, qui latius tempus concedat.

5 In operibus autem forensibus, & iudicialibus, quae sunt speciali iure prohibita, materia grauis sumenda est non ex quantitate temporis in sumpti, sed ex qualitate operis: nam si res vendita esset magni momenti, & venditio solemnitate aliqua celebraretur, etiam si breui tempore fieret, esset mortale, quòd a fortiori militat in quolibet actu iudicij; siquidem negari non potest habere de se grauem deformitatem, quòd iudex efficiat actum irritum, & nullum. Si verò venditio minoris esset momenti, vt vendere ciceros, vel alia huiusmodi, iam consuetudo obrinuit non esse graue peccatum, & saepe nullum ob necessitatem vendentium, & ementium. Neque enim iustum erat, vt vendentes merces denegarent agricolis, & aliis die feruato concurrentibus; quia ex tali denegatione graue damnum patenterent: sic *Navar. lib. 2. de feris, cons. 1. fol. 101.* Man. *Rodrig. sum. cap. 121. n. 4.*

PUNCTUM IV.

Quae actiones exercendae sunt ex praecipio affirmatiuum seruandi festa.

- 1 Nulla alia praeter Missae auditionem.
- 2 Communio etiam in die Paschatis non obligat ex vi huius praecipii.
- 3 Oratio distincta à Missae sacrificio non praecipitur, sed consultitur.
- 4 Audire sacram concionem pluribus placet esse in praecipio.
- 5 Probabilius est oppositum.
- 6 Fit satis argum. num. 4. adductis.
- 7 Oblationes aliquas facere ex praecipio seruandi festa nullus tenetur; poterit tamen teneri ex obligatione sustentandi Ecclesiae ministros.
- 8 Ex obligatione festorum non tenemur actum charitatis elicere.
- 9 Item neque tenemur de peccatis poenitere.

1 Conclusio est certa ex vi praecipii obseruationis festorum nullam aliam actionem esse exercendam praeter Missae auditionem, quia nec diuino, nec positio praecipio constat iam deberi, quòd vt clariùs constet expendamus cum doctissimo Suar. *lib. 2. de festis cap. 16.* actiones, in quibus esse potest aliqua dubitatio.

2 Prima esse potest communio in die Paschatis, iuxta text. in *c. omnis vniuersique sexus, de poenit. c. remiss.* Sed haec non obligat pro illo die festiuo determinato, cum possit octo diebus antecedentibus, & aliis octo subsequentibus impleri. Et praeterea non obligat ex vi praecipii seruandi festa, sed ex vi praecipii diuini

diuini communicandi, quod Ecclesia ad illud tempus determinauit: colligitur ex Suar. *supra* n. 2.

3. Secunda actio est oratio, quae distincta à Missa auditione praecipitur videtur in *sesta Synodo generali*, c. 8. siquidem ibi datur licentia iter agendi: ita tamen, ut illius occasione Missae, & orationes non praetermittantur. Ergo aliqua sunt orationes distinctae à Missa, quae non debent praetermitti; siquidem ut rei distinctae cauetur praetermissio illius. Respondeo non debere praetermitti Missam, id est sacrificium, neque orationes, quae in Missa fiunt; quia tamen formaliter ab ipsomet sacrificio distinctae sunt, tamen illi committentur; ea de causa distinctae nominantur; non quia sunt orationes aliqua distinctae ab illis, quae Ecclesia medio sacerdote dicit, quod non leniter indicat, *can. omnis fidelis*, qui est decimus Apostolorum, ubi: *Qui non perseverant in oratione, usque dum Missa peragatur, communionem priuentur*. Ergo de oratione in Missa facienda loquitur, & non de alia, cui orationi fideles satisfaciunt debita cum attentione orationibus Ecclesiae in sacrificio factis assistendo. Aliae autem orationes non praecipuntur, sed consuluntur tantum.

4. Tertia actio, de qua praecipue dubitatur, est auditio sacrae concionis: videntur enim fideles obligati Verbum Dei audire: Primò, quia in *can. 10. Apostolorum relato*, dicitur omnes fideles, qui conueniunt in solemnitatibus factis ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum, & Euangelium audiant. Sed audire scripturas, & Euangelium, est audire concionem. Ergo obligati sunt: Secundo, in *cap. Sacerdote de consecrat. dist. 1.* quod est ex Concilio Carthaginensi 4. c. 24. Excommunicari mandatur qui egressus de auditorio fuerit, Sacerdote Verbum Dei in Ecclesia faciente. Ergo signum est sub graui culpa obligatum fuisse assistere; aliis non esset excommunicatio ferendus: Tertio, in *cap. interrog. 1. qu. 1.* Equiparatur Verbum Dei corpori Christi, diciturque non minus peccare negligenter audientem Verbum Dei, quam indignè corpus Christi tractantem. Ergo à simili non minus peccabit omittens assistentiam Verbo Dei, quam omittens assistentiam corpori Christi: Sed haec omisso in die festo est graue peccatum. Ergo & illa: Quarto, non desunt Doctores, qui auditionem Verbi Dei Missae auditioni praefertant, quia auditio Verbi Dei est fidelibus maximè necessaria, *cap. inter cetera, de offic. ordinarij*. Sed Missa audiri debet ex obligatione praecipue. Ergo à fortiori Verbum Dei auditū debet: Quintò, Pastores animarum, quales sunt Episcopi, & Parochi obligati sunt concionem habere diebus festis, in qua necessaria ad salutem fidelibus proponant. Ergo fideles tenentur huic concioni assistere. Tum quia in illorum utilitatem Parochi, & Episcopi obligantur; tum quia frustranea esset obligatio pastorum, si ones non tenerentur pabulum ministratum recipere. Tum quia Trident. *sess. 24. cap. 4. de reformat.* dicit teneri vniquemque Parochiam suam interessè, ubi commodè id fieri potest ad audiendum Verbum Dei.

5. Ceterum dicendum est per se, & ex vi obseruationis festorum nullam esse fidelibus impostam obligationem audiendi Verbum Dei: sic ex communi sententia testatur Suar. *disto. c. 16. num. 6.* Gratiss. *1. p. decis. lib. 2. cap. 14. num. 8.* Bonacin. *dist. 5. de tertio decal. praep. q. vnica. p. 2. num. 27.* Ratio est clara, quia nullibi inuenitur talis obligatio, ut solutione contrariorum constabit. Alias sicuti in qualibet Parochia singulis festis, & Dominicis est obligatio dicendi sacrum, ut populus obligationi audiendi satisfaciatur, ita esset obligatio concionandi, ut sic populus huic obligationi faceret satis. At Parochis, neque Episcopis est obligatio singulis diebus festis concionandi. Ergo neque fidelibus audiendi. Haec ratio conuincit non esse fidelibus obligationem impostam absolute audiendi concionem; sicuti est obligatio audiendi sacrum. At non probat non esse obligationem audiendi concionem, cum de facto habetur, & praecipue in Dominicis, & solemnioribus festis, in quibus videtur Episcopis, & Parochis praecipuum concionandi imponi. Trident. *sess. 5. c. 2. de reformat. 24. cap. 4. de reformat.* Respondeo, etsi ex supradicta ratione clare, & manifestè non colligatur; colligitur tamen sufficienter; siquidem nemini obligatio est imponenda, quin de illa constet. Atqui ex nullo textu, nec ratione constat fideles obligatos esse diebus festis concionem audire. Ergo illis non est haec obligatio imponenda. Neque ex obligatione imposta Parochis praedicandi Verbum Dei inferitur obligatio in quocunque se habet audiendi, Parochus enim obligari potest ob populum, qui regitur necessitate Verbi Dei habet, si non pro singulis de populo, saltem pro vno, vel altero. At ipsi fideles specialiter hac necessitate non tenentur semper, quia necessaria ad salutem, & quae scire tenentur, discere possunt ex concione habita de professo, vel aliunde. Tum quia posita illa notitia, quae facile obtinetur, non indiget concione. Adde neque ipsum Parochum, & Episcopum teneri omnibus Dominicis, & festis sub rigoroso praep. concionem habere, nisi forte id iudicauerit necessarium ad plebem erudiendam, quod raro contingit: sic Suarez *dist. cap. 10. n. 7.* Bonacin. *dist. 5. de tertio decal. praep. q. vnica. p. 2. circa finem.* Tenentur tamen regulariter saltem quolibet mense concionem habere, & populo necessaria praedicare. Vnde si vno integro mense continuo omittat, vel duobus, aut tribus in vno anno, peccabit mortaliter.

Quia graue damnum sit populo, si tanto tempore doctrina cesset: prius; neque praesertim potest illa populum saltem secundum aliquos non indigere: sic Bonacin. *supra*. Ex quo optimè inferitur, singulos de populo solum teneri illam doctrinam audire, quoties ad sui instructionem reputauerint sibi esse necessarium; ac prouidè ex praep. seruandi festa eam audire non tenentur.

6. Neque argumenta opposita vrgent. Ad primum dico, obligatos esse fideles audire Scripturas, & Euangelium, quod in Missa dicitur; quia Euangelium, & epistolam audire debent, ut integre, & perfecte praep. satisfaciant: vel si de concione intelligatur, obligati sunt audire modeste, & seclusa perturbatione, quia in fine illius textus dicitur, inquietudines Ecclesiae commouentes conuenit communionem priuari. Ad secundum dico, egredientem ex auditorio sacerdotem praedicantem excommunicari; non quia concionem omittit, sed quia suo egressu auditores perturbat, & ocaasio est Verbum Dei temnendi. Secundo, respondeo illum textum non esse ex aliquo Concilio generali, sed provinciali, ac prouidè ex illo non posse inferri generalem in Ecclesia obligationem. Ad tertium dico, equiparationem de auditione Verbi Dei spirituali non corporali, id est, de obedientia diuinis praep. Qui enim in diuinorum praep. obseruatione negligens est, equiparatur ei, qui corpus Christi contemnit. Secundo, dico negligentem in audiendo Verbo Dei sibi ad salutem necessario equiparari ei, qui corpus Christi indignè tractat. At ex his non inferitur teneri fideles ad audiendum Verbum Dei ex praep. obseruationis festorum, sed ex praep. dicendi, quae sibi sunt ad salutem necessaria. Ad quartum dico, repellendam esse equiparationem Verbi Dei cum Missa absolute loquendo, siquidem Missa est singulis festis in praep. non tamen Verbum Dei, sed solum quando necessitas propria id exposulauerit. Quapropter per se loquendo nunquam Missa omittenda est ob concionem, sed solum casu quo concio reputaretur necessaria ad salutem, & alio tempore haberi non posset, quod moraliter est impossibile. Ad quintum ex probatione nostrae sententiae satisfactum est; siquidem optimè possunt Pastores Ecclesiae obligari ad praedicandum, non tamen fideles singulos ad audiendum; quia praestat Ecclesiam subministrare omnibus necessariis, neque vllus sit qui excusationem allegare possit. Adde neque ipsos Pastores obligari per se, si per substitutos huic muneri satisfaciant, neque obligantur singulis Dominicis, sed prout sibi expediens vilius fuerit, cui obligationi satisfaciunt, si longo tempore praedicationem omittant.

7. Quarto actio, de qua dubitatur an sit in praep. diebus festis in obligatio. Videntur enim fideles ad obligationem aliquam sacram obligari, nisi paupertate excuserent. Tum quia in Concilio Tribur. c. 5. expresse dicitur, diebus Dominicis, & Sanctorum festis, vigiliis, & orationibus insistendum, & ad Missas cuiuslibet Christiano cum obligationibus incurrendum: & in *cap. omnis Christianus de consecrat. dist. 1.* dicitur omnis Christianus procurare ad Missam solemniam aliquid Deo offerre. Sed omnino dicendum est obligationem non esse in praep. ex vi obseruationis festorum, quia nemo tenetur conueniendè declarare oblationes diebus Dominicis, & festis facere. Quòd si aliquando aliquas oblationes offerre quis tenetur, non ex praep. obseruationis festorum, sed ex oblatione sustentandae Ecclesiae ministris, vel ex praep. Ecclesiastico prouenit, quòd nullum est speciale praep. diebus festis. Textus autem in contrarium allegati non de praep. sed de consilio loquuntur.

8. Quintò actio est actus charitatis, quem dicitur Socrates 3. *dist. 17. art. vers. quantum ad 2.* Tabiena *verbo charitas num. 20.* esse in diebus festis ex obligatione exercendum; tum quia festa instituta sunt ad vacandum Deo, ipsi sumque colendum, & honorandum. At nulla alia re coli, & honorari aptius potest, quam vni, & exercitio charitatis. Ergo. Tum quia diuino iure sacrum est praep. de dilectione Dei, sed nullum est aptius tempus ad illius executionem, quam tempus festorum. Ergo. Dicendum tamen est nequaquam ex obligatione seruandi festa nasci obligationem diligendi Deum: sic D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. Caier. ibi Socrates *lib. 2. de iust. q. 4. art. 4.* Nauar. *cap. 23. n. 17.* Bonac. *dist. 5. de tertio decal. praep. q. vnica. p. 2. in princ.* Quia haec obligatio imponenda non est absque legitimo fundamento. At neque ex iure diuino, neque humano colligi potest. Non ex iure diuino; siquidem ex illo praep. diligendi Deum non habet tempus determinatum, sed in articulo mortis, vel quoties necessarium reputatur ad redum vitae progressum. Ex iure autem humano nullibi constat talis obligatio. Ergo offerenda non est. Neque obstat contraria. Festa enim instituta sunt ad vacandum Deo, non quibuscumque operibus bonis ex obligatione, sed solum auditione Missae, & vacatione ab operibus seruilibus. Quapropter etsi nullo alio actu aptius colatur, quam charitate; non inde inferitur ex praep. obseruationis festorum mandari. Adde praep. obseruationis festorum praecipuum cultum, & honorem Dei externum, non actum internum amoris; alius potest dici praep. exercitium fidei, spei, humanitatis, patientiae, aliarumque virtutum; quia nullum est aptius tempus ad illarum exercitium, quam illud quòd dicitur natur ad Dei cultum, & honorem. Veneris die ad dilectionem Dei

Dei exercendam non esse tempus feriatum aptius, quia hæc aptitudo non desinitur ex tempore sacratori, sed desinitur ex tempore, in quo vrgentiori necessitas occurrat, quæ aliis temporibus esse potest.

Secundò actio est contritio, & dolor de peccatis commissis (si forte accedente die fastidio) confusio illius es; quia videtur satis coli non posse Deum ab homine peccatore, & Deo iniusto, sed dicendum est cum D. Thom. Caiet. Soto, & Nauarr. Suarez, Bonac. locis allegatis, & communi sententia, nequaquam esse obligationem exercendi contritionem; quia nullibi habetur talis obligatio. Neque enim oritur ex virtute poenitentia, cum hæc non obliget ad sui exercitium statim post commissum peccatum, neque in die festo potius quam in alio. Neque etiam oritur potest hæc obligatio ex virtute religionis; cum hæc solum ad colendam Deum Missæ auditione, & vacatione operum feruiliū obliget in diebus festis. At Missa audit, & ab operibus feruiliū vacare recte potes; quin contritionem, & poenitentiam de peccatis commissis habes. Ergo præceptum feruendi festa ad contritionem non obligat. Affirmandum igitur est ex præcepto positio obseruationis festorum solum obligationem audiendi Missam.

PUNCTUM V.

Quæ sint opera feruilia prohibita in die festo.

- 1. Quid sit opus feruile expenditur, & qua ratione à liberali distinguitur.
- 2. Scribere ob lucrum plures censent esse opus feruile prohibitum.
- 3. Probabilius est oppositum.
- 4. Idem est dicendum de transcripione.
- 5. Satisfit argum. num. 2. adductis.
- 6. Actio pingendi si recreationis causa, vel ob disciplinam fiat plures censent, non esse opus feruile.
- 7. Veritas est actionem esse feruilem.
- 8. Piscatio, aucupatio, venatio plures censent, si ob recreationem fiat, esse liberale opus, si ob lucrum, feruile.
- 9. Quæ per se opera sunt feruilia ex consuetudine excusantur.
- 10. Explicatur cap. licet. de Feriis.
- 11. Prælatio, tamen si plures censent esse opus liberale, probabilius reputo feruile esse, excusari tamen ob necessitatem.
- 12. Veragere non est prohibitum, & quid sit curvus deferantur.

1. Diximus præceptum obseruationis festorum posituum esse, & negatiuam, & quatenus positiuam esse, solum obligare ad audiendam Missam, de qua obligatione iam dicemus, tit. de Sacram. in h. in vlt. dist. circa finem. Quatenus vero negatiuam est, prohibitionem continere operum feruiliū; constat ex cap. licet. de Feriis: ibi & in his ab omni opere feruiliū cessandum. Nomine operis feruiliū intelligitur, quod commoditari corporis interit, & à feruis regulariter fieri solet, vt terram colere, artificia facere, calecos, vestes, familia conficere, cibaria preparare. S. Thom. 1. 2. q. 122. art. 4. dixit opus feruile esse aliquid corporale opus ex his, in quibus vnus homo alteri inferre solet, seu vt dixit idem D. Thom. in 3. dist. 37. art. 5. quæst. 2. ad 2. ad quorum exercitium seruos deputatos habemus. Distinguitur opus feruile ab opere liberali, quod liberale opus proxime, & immediatè refertur ad instruendam mentem propriam, vel alienam, quale est legere, loqui, docere. At feruile proxime, & immediatè cedit in utilitatem corporis. Notante dixi opus feruile prohibitum esse, quod commoditari corporis interit, & à feruis regulariter fieri solet, ne comprehendere ea opera commoditari corporis deferentia, quæ iam à feruis, quam à nobilibus sunt & de quibus speciale dubium est an hoc præcepto comprehendantur, verbi gratia, scribere piscari, venari, aucupare, præliari, iter facere; de his ergo videndum est, an sub hac prohibitionem cadant?

1. Prima actio, in qua aliqui Doctores dubitarunt est scribere præcipue lucri, & mercedis gratia. Communis opinio Summarum docuit esse opus feruile. Sotus, Richard. Angel. Rosella, Tabien. Syluest. quos refert, & sequitur Azor. 2. p. lib. 1. cap. 27. quæst. 4. Probat Azor. quia scribere est quoddam genus, cuius sunt duæ species, vna operis liberalis, altera feruiliū; liberale opus erit, si scribas, vt memoriam excolas, augreas, & conferas, aut vt amicum, aut alium quemlibet absentem moneas, doceas, horreris, salutes, &c. feruile erit si facias ob lucrum, & questum. Quæ ratio efficacius in transcripione habet locum, quia transcripito nihil aliud est, quam expressio literarum, quæ in originali habentur, quod videtur esse mechanicum; aliàs imprimere librum mechanicum non esset; cum sit quoddam genus transcripionis. Adde transcribere nihil aliud esse videtur, quam pingere, hoc est, alienos characteres delineare. Sed pingere est opus feruile. Ergo, & transcribere; idè Nauarr. c. 13. n. 14. & Caiet. 2. 2. q. 12. art. 4. Affirmant transcribere esse feruile quando fit ob lucrum.

2. Dicendum tamen est ob lucrum, & mercedem scribere feruile. de Castro Sum. Mor. Pars 11.

non esse opus feruile: sic Caiet. & Nauarr. supra Tolet. lib. 4. sum. cap. 24. num. 3. Sayrus in clauis regia. lib. 7. cap. 2. num. 13. Suarez 1. 1. de relig. lib. 2. c. 2. Medina, instruat. lib. 1. cap. 14. § 8. Ludouic. Lop. 1. p. instruat. cor. sicut. cap. 52. Fagund. de quinque Ecclesie præceptis. lib. 1. cap. 1. num. 3. & 4. Bonac. de tercio de cal. præcepto q. vnicap. 2. num. 15. Ratio est; quia scriptura est quædam permanens locutio de se & natura sua ordinata ad declarandos proprios conceptus. Ergo est actio deseruiens per se animæ, & non corpori. Ergo non est feruiliū. Quod autem opus de se liberale, si ob mercedem fiat, non reddatur feruile; inde probari potest: quia intentio operantis non variat opus, sed omnino illud immutatum relinquit; quia illi est extrinseca. Ergo si scribere opus liberale est, ex intentione lucri feruile non redditur: erit tamen opus mercenarium, non gratiosum; quia esse gratiosum, vel mercenarium ex intentione pendet. At non pendet ex intentione operantis esse feruile, vel liberale. Ergo ob intentionem lucri liberale opus non redditur feruile: & ita docent generaliter loquentes Caiet. 2. 2. q. 122. art. 3. & in sum. verbo festorum violatio. Tolet. 1. 4. sum. c. 24. n. 3. Azor. 1. c. 18. q. 1. Suarez 1. 1. de relig. lib. 2. c. 19. n. 6. Nauar. c. 13. n. 5. Fagundez lib. 1. de quinque Ecclesie præceptis. cap. 10. n. 3. & cap. 11. num. 5. & alij apud ipsos.

4. Dico secundò, neque transcribere etiam ob lucrum esse opus feruile: sic Med. Ludouic. Lop. Sayrus, Fagundez, Bonac. num. præcedenti relati. Suarez cap. 25. n. 4. Ratio est, quia transcribere nihil aliud est, quam declarare, & permanenter loqui alterius conceptus. Ergo est opus liberale. Item transcribere per se ordinatur ad illustrandum intellectum, & percipiendum alienos conceptus. Ergo non corpori, sed animæ per se deseruit. Deinde transcribere nihil aliud est, quam scribere, quod, alijs, vel ipse transcripitor permanenter locutus est. Ergo si scribere opus liberale est, etiam transcribere, debet esse. Qui enim scribit dictante alio exprimit illius conceptus: qui vero transcribit eius dicta, idem facit, & sola est differentia, quod scribens exprimit conceptus alienos, quos auribus percipit; transcribens exprimit conceptus, quos percipit oculis: percipere autem oculis, vel auribus accidentarium est, nec potest opus liberale feruile reddere.

5. Neque argumentum, quo mouetur Azor videtur esse alicuius momenti, cum iam dictum sit siocem lucri, & questus non reddere opus feruile, quod natura sua liberale est. Ad exemplum de impressione respondeo esse longe diuersum à transcripione, quia impressio non tam commoditari mentis, quam commoditari corporis deseruit: cum enim homines suos conceptus non possent in plurium notitiam diuulgare per se scripturâ; quia actus scribendi laboriosus est, inuenta est impressio, quæ hunc laborem excusat, atque ad eodè commoditari corporis, videtur potius quam menti deseruire. Deinde esto opus impressum ad illustrandum intellectum per se ordinatur, sicut quilibet alia scriptura, actiones tamen, quæ ad impressionem concurrunt per se, & immediatè ad illustrandum intellectum non deseruiunt: nam confessionem literarum satis apparet esse opus mechanicum, & feruile; siquidem fit per infusionem metalli liquefacti, & solum remore ad illustrandum intellectum concurrunt, sicut effectio papyri mechanica est, effio papyri parata scripturæ deseruiat. Alia etiam actio est compositio literarum, cui etiam est accidentarium, manifestatio conceptus: possent enim illæ characteres componi, quin aliquem conceptum manifestarent, præcipue si figura in illis esset delecta. Ergo talis compositio de se non est manifestatiua conceptuum, sed solum ex accidenti. Quod à fortiori militat in illa tercia actione de impressione; accidentale enim est, quod ex tali compositio, & sigillatione exprimitur conceptus: illa enim sigillatio, & compressio communis est, & eiuudem rationis cum quilibet alia actione nullum conceptum exprimente; & accidentarium est compressio, & sigillationi esse ibi literas taliter grauatas, & compositas, quæ conceptum explicarent: sic cum communi sententia docet Suar. 1. 1. lib. 2. c. 27. n. 8.

6. Secunda actio huic affinis est actio pingendi, quam multi Doctores tenent non esse opus feruile, si gratia animum reficiendi, aut discendi fiat; quia tunc commoditas corporis non spectatur; ita Angel. verbo feria. n. 31. Syluest. verbo Dominica, quæst. 5. S. quinto. Rosella, verbo feria, num. 13. Tabiena n. 40. Armilla festum. n. 21. quibus omnibus consentit Azor. 2. p. lib. 1. c. 27. quæst. 6. ait enim iura conscientia facere iuuenes, qui huiusmodi artem dicendi cupidi in ea loca se addunt diebus festis, in quibus Sanctorum hominum imagines, aut Docum, Imperatorum, & Regum, & aliorum magnorum virorum effigies pulchre depictæ cernuntur, quas intencis oculis, & animis intuari pingendi imitantur; & paulò inferius addit cum Armilla opus feruile non facere eos, qui deseruiunt, vel designant in chartis ea quæ sunt postea fabricaturi, sicuti puellæ, quæ vt adificiant, faciunt reamaturas; Sayrus in clauis regia, lib. 7. cap. 2. num. 16. Med. verbo. lib. 1. instruat. confess. cap. 14. § 8. & Ludouic. Lop. in suo instruat. 1. p. cap. 52. concedunt non esse opus feruile pingere in die festo ratione lucri, & mercedis acquirendæ. Idem tenet Saa verbo festum, num. 5. vt probabile. Ratio est, quia actio pingendi, & est opus ab arte procedens, & ad memoriam

FERU
LAP
FONI

riam conferendam maximè ducit: media enim imagine repræsentatur nobis prototypus. Ergo est opus liberale, & non feruile; & confirmo. Nam actio pingendi eisdem rationis esse videtur cum actione scribendi; siquidem in ferendis quibusdam lineis, & figuris consistit, quæ lineæ, & figuræ etiam in scriptura reperiuntur, quod verò lineæ, & figuræ calamo, vel penicillo fiant, non videtur diversitatem ita magnam constituere, ut opus factum penicillo sit feruile, calamo autem sit liberale.

7 Nihilominus tenenda est communior, veraque sententia, scilicet actionem pingendi de se feruilem esse, ita Caiet. 2. 2. *quæst. 12. art. 4. §. ad 2.* Suarez *r. 1. de relig. lib. 1. c. 26. n. 4.* Saa *suprà* Fagundez *de quinque Ecclesie præceptis, lib. 1. c. 11. n. 10.* Bonacina *disp. de tertio decal. præcepto, quæst. unica, p. 2. n. 25.* Ratio est; quia hæc actio pingendi non tendit ad mentem instruendam, sed solum ad assimilandum imaginem arte factam rei veræ, quod autem ex tali assimilatione excitetur memoria rei repræsentatæ, hoc est per accidens, neque talis excitatio sufficit ad constituendam actionem pingendi liberalem; aliis effectibus cuiuscumque imaginis, quæ sit per artem sculptendi, vel confandi, esset opus liberale, in quo est diuersa ratio de scriptura. Nam scriptura procedit à mente ad exprimendos mentis conceptus, ratiocinia, & iudicia, imò est ipsamet expressio conceptuum, & locutio quadam exterior: pictura verò non est expressio conceptus, sed expressio rei repræsentatæ per conceptum, sicuti effectio domus est expressio domus conceptæ, non conceptus. Neque obstat hæc actionem sapè à nobilibus exerceri, quia hoc est propter eius excellentiam, propria tamen est seruorum.

8 Tertia actio est piscatio, aucupatio, & venatio, quas plures Doctores existimant, esse opus liberale, si ob recreationem fiant; esse tamen feruile, si ob lucrum & quantum flantia docuit Angel, Syluest. Rosella, Tabien. Amilla, Pisanellus relati ab Azor. 2. *p. lib. 1. c. 27. quæst. 7. cap. licet, de Feriis*; siquidem ex dispensatione conceditur piscatio diebus festis, & insuper propter facultatem datam mandatur, etrogari aliquid in pium vsum. Azor tamen cum *Med. lib. 1. infruct. conf. §. cap. 12. §. 8. fol. 95.* & Ludouic. *Lop. in suo infruct. 1. p. cap. 52.* Saa *verbo festum, num. 5.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 11.* S. *lex. 2. Bonacina disp. de tertio decal. præcepto, quæst. unica, p. 2. num. 25.* existimant venari, & piscari, aucupari, & similia non esse opera per se feruilia, atque adeò esse licita: & ad *cap. licet, de Feriis*. Respondet Nau. & Azor. indulgentiam ibi concessam piscandi illud genus piscium non esse dispensationem in præprostratione enim necessitatis videbatur dispensationem, sed erat quædam approbatio, & permissio. Neque etiam virget hæc indulgentiam concedi à Pontifice sub onere dandi congruam portionem Ecclesie circumpositis, & Christi pauperibus: nam vel illa portio erat debita ex obligatione soluenda decimas, ut dicit *l. 1. 1. 1. vel ut placet Ludouic. Lop. §. non peccant, solum de consilio, & non de præcepto talis portio cauetur danda, idemque docuit Syluest. verbo Dominica, q. 4. n. 6.*

9 Nihilominus dicendum existimo cum Suarez *de relig. lib. 2. de festis cap. 28. à n. 3.* Fagundez *de quinque Ecclesie præceptis, lib. 1. cap. 11. n. 16.* venationem, & piscationem, & similia esse opus feruile per se, siquidem sunt actiones ad vsum corporis, & ipsius vilitatem pertinentes. Quid enim est venari, vel piscari, nisi animalia colligere, occidere, & deferre. Sunt ergo hæc actiones feruiles, quæ ad vilitatem corporis ordinantur per se, & ibi solum. Verum ratione consuetudinis existimat ipse Saa *suprà* num. 5. Fagundez, n. 17. Tolet. *lib. 1. cap. 24. licet* venari, quia scientibus, & tolerantibus pastoribus Ecclesie videtur hæc consuetudo introducta; idemque existimat de piscatione in flumine moderata, & sine magno labore ministrantium in illa. At de piscatione maris non est consuetudo, nisi ob specialem, & vrgentem necessitatem; ac proinde licita non est, iuxta, *cap. licet, de feris.*

10 Aduerto tamen, esto in *supradicto* *licet, de Feriis*, solum detur licentia ad piscandum quoddam genus piscium speciale, quod vocatur Allectia, at communiter doctores extendunt, ut videre est in Saa. *r. 1. de relig. c. 3. 2. num. 6.* facultatem ibi concessam ad quodlibet aliud genus piscium, quod certis diebus solet apponere, cuius piscatio illo die faciendâ est, quin minus magna ex parte amittitur, conceditur tamen in *suprad.* cap. diebus dominicis, & festis dispensatio præterquam in maioribus anni solemnitatibus) cum illo tamen onere, & obligatione, vel elemosynam aliquam post factam capturam Ecclesie circumpositis, & Christi pauperibus faciant: quam elemosynam dandam esse ex obligatione existimat cum aliis, Saa. *suprà*, & *lib. 2. de festis cap. 28. num. 7.* & videtur conuinci, quia sub illo onere datur facultas non debita. Si tamen in maioribus solemnitatibus ex dispensationibus prælati piscandum esset, tunc si ipse prælati dispensationem sub illo onere, & elemosyna danda non concederet, non archarentur piscantes illam erogare; qui tunc non ex dispensatione *cap. licet*: sed ex dispensatione prælati operarentur.

11 Quarta actio est prælati, quam plures doctores affirmant non esse opus feruile, id. quæ non esse peccatum saltem mortale fieri in die festo, etiam extra necessitatem, si Missa audia-

tur, sic Caiet. 2. 2. *q. 40. art. 4.* Bannes *dub. 4. n. 4.* Valent. 2. 2. *disp. 3. q. 16. p. 5. vers. tertio.* Saa *verbo bellum, n. 15.* Rodrig. 1. *p. sum. cap. 126. n. 10.* inclinatur Bonac. *disp. 2. de rebus, q. 1. §. 1. p. 12. §. 4. fine.* Saa. *de bello disp. 13. §. 7. num. 24.* & mouentur, quia est actio feruile, & principibus communis. Dicendum tamen existimo cum Saa. *lib. 2. de festis, cap. 28. numero 8.* Fagundez *de quinque Ecclesie præceptis, lib. 1. cap. 11. n. 2.* esse opus de se feruile, quia hæc actio est merè corporali, laboriosa, & citra effectus corporis omnino existens. Item est vsum artis mechanice. Ergo non est opus liberale, sed feruile. Verum ratione necessitatis, ferè semper sunt hæc actiones licitæ, iuxta. *leg. omnes iudices. Cod. de Feriis, & leg. duces, ff. de Feriis*; Quia si est bellum defensionum, ordinatur ad defendendam propriam vitam, vel reipublicam. Si est aggressuum honestatur ex necessitate comparandi victoriam, cuius opportunitas tunc occurrit. Et ex hac necessitate excusantur qui aggeribus, fossa, & vallo, arces, vrbes, oppidæ muniunt, & alia similia faciunt. Quando ab illis victoria dependet, aut sine graui damno, & iactura differri nequeunt: ita Azor. 2. *p. lib. 1. c. 27. q. 2.* Vltimò addit Saa. *suprà*. Solere tempore pacis fieri in die festo aliquas excitationes, & demonstrationes militares, quarum vsum licet, cum ratione consuetudinis, tum ratione moralis necessitatis ad publicam custodiam ciuitatis; quia non potest commodè aliis diebus fieri. Tum denique, quia illa quæ tunc fiunt, aut nihil, aut parum de feruili opere habent, & ad memoriam potius erudendam, vel cognitionem personarum habendam, quam ad exercendam militiam ordinantur, & si aliquid feruile miscetur, ex aliis causis honestatur. Deinde iam consuetudine receptum est iuuenes diebus Dominicis, & festiuis artem digladiationis discere, quia esto discatur vsum, & exercitio operis feruile ob necessitatem reipublicæ, cui maxime conuenit iuuenes exercitatos in prælio habere, permittitur videntibus, & consentientibus prælati. *loco alleg. tenet* Fagundez.

12 Quinta actio est iter agere, de qua existimat Caiet. 2. 2. *q. 122. art. 4.* Sotus *l. 2. de iust. q. 4. art. 4. §. tertium genus.* Abulen. *Exod. 12. q. 25.* Esse opus feruile, consuetudine tamen excusari viatores. Ergo tamen existimo non esse opus per se feruile, siue pedibus, siue equo fiat, ita Nauar. *cap. 13. n. 6. vers. diximus.* Angel. *verbo feria, n. 15.* Rosella, n. 26. Azor. 2. *p. lib. 1. cap. 27. q. 8.* Saa. *r. 1. de relig. lib. 2. de festis cap. 27. num. 2.* Ratio est, quia iter agere est de se quædam actio naturalis consistens in quadam corporis situatione, atque exercitatione, atque adeò non est opus feruile, sed liberale. Quod verò aliquando licet fiat cum nimia corporis defatigatione: hoc in causa non est, ut opus liberale transeat in feruile. Idem quod dictum est de acta itinerrandi, dicendum est de illis agitationibus corporis, in saltationibus, choris, & tripudiis consistunt, & à fortiori de exercitio musicæ tam voce, quam instrumentis: omnia enim hæc ad leuamen corporis, & animi oblectamentum pertinent. Quando autem iter agitur deferendo bestiam, aut curram omnium, quibus interdum onera leuanda sunt, interdum imponenda, si in tali leuatione, aut impositione multum temporis non consumatur, peccatum mortale non erit. At si passim onera leuanda sunt, & passim imponenda, vel multum temporis in onerando sit in talibus actionibus, cum hæc omnia sint de se feruilia, honestari debent aliquo capite extrinseco, ut licite fiant, scilicet ex graui detrimto, quod pateretur ijagones, seu muliones, si cogerentur die festo quiescere, quocumque iter agendo peruenirent: vel etiam excusantur ob publicam vtilitatem, ad quam necessarium ferè semper est, ut sine mora, & grauiamine hæc alportatio mercium fiat, & ita consuetudo hanc excusationem approbauit, ut docet Saa. *r. 1. de relig. lib. 2. de festis, c. 26. n. 3.* Azor 2. *p. lib. 1. c. 27. q. 2.* Man. Rodrig. c. 11. n. 2. *fine.* Saa *verbo festum, num. 5.*

PUNCTVM VI.

Quæ actiones liberales sint in die festo licitæ, atque prohibitæ.

- 1 Omnis actio liberalis à iure non prohibita licita est die festo.
- 2 Licetum est doctore legere, concionari, consilia dare, & iudicem de paruum iustitia informare.
- 3 Item omnis actus voluntariæ iurisdictionis licitus est, & vtilis.
- 4 Duo genera actionum prohibentur à iure, mercatus, & feru.
- 5 Explicatur mercatus, quæ ratione sit prohibitus.
- 6 Quæ pertinent ad iudicium forense, prohibentur die festo.
- 7 Non solum illorum sit prohibitio, sed annullatio. Exceptis, nisi dies feriatas esset in gratiam vindemiarum, & mercatum.

1 Regula generalis est omnem actionem liberalem licitam esse in die festo, exceptis aliquibus à iure expressis, sic *D. Thom. 2. 2. quæst. 122. art. 4.* Ratio est clara quia ex vi s. si. fo-

hinc est prohibendum opus feriale. Ergo liberale est concessum, nisi aliquando speciali iure exceptum sit.

2 Hinc fit licitum esse doctorem legere, concionari, consilia, & responsa dare, & iudicem de partium iustitia sine verbo, sine scripto informare; quia hae actiones liberales sunt nullibi prohibita: sic Azor tom. 2. in sit. moral. lib. 1. cap. 27. quæst. 11. Suarez tom. 1. de relig. lib. 2. de festis, cap. 30. num. 9. Bonacin. disputat. 5. de tertio decal. præcepto. quæst. unica part. 2. numero 7. & 8.

3 Secundò fit omnes actus iurisdictionis voluntariè licitos, & validos fieri diebus festis, ac proinde licitum est emancipare, adoptare, filios manumittere, seruos signare, pupillorum tutores eligere ad officia, & regimen civitatis, conficere testamenta, celebrare contractus, ptiuilegia, & dispensationes concedere, ab excommunicatione, & censuris absolueri; quia omnia hæc cum iudicialia non sint, neque strepitum iudicalem exposculent, nullibi prohibentur: & ita tradit Syluest. verbo dominica, quæst. 3. num. 5. Maranta. 6. part. de ordine iudiciali: titul. de actorum edit. n. 39. Suarez, tom. 1. de relig. cap. 30. n. 10. Fagundez de quinque Ecclesie præcept. lib. 1. cap. 13. n. 14.

4 Dixi omnem actionem liberalem esse licitam, & validam, exceptis aliquibus à iure expressis. Quæ autem hæc sint, constat ex cap. 1. & ult. de Feriis, & leg. 1. 2. & 3. & ult. Cod. eodem tit. Vbi duo genera actionum prohibentur, scilicet mercatus, & feris: sub quibus variæ tum ad contractus, tum ad iudicium comprehenduntur. De quibus sigillatim dicendum est. Ratio huius prohibitionis est, vt vitentur iurgia, dissensiones, secularisque distractio, quam secum afferunt hæc actiones, & quia vacationem, & quietem in die festo inentiam maximè impediunt.

5 Prima est actio prohibita, est mercatus, sub quo non solum nundinæ publicæ, quæ semel, bis vel ter in anno iustis, & concessione principis in aliquo loco fiunt, sed etiam intelliguntur nundinæ, quæ singulis hebdomadis die determinato in aliqua ciuitate, villa, aut pago celebrantur, quæ propriè nomine mercatus appellantur. Hæc ergo per se, & iure canonico illicitæ sunt die festo. At ferè in omnibus partibus consuetudine abrogata est hæc obligatio; siquidem videlicet, & non contra dicentibus prælati hi mercatus celebrantur, neque deficit iusta causa permissionis: conuenit enim maximè bono Reipublice diem suum habere mercatus, vt sic ex vicinis partibus ad emendum, vel vendendum illuc possint accedere, quod fieri non possit, si aduentante festo mutaretur: sic Nauar. cap. 13. n. 8. Tol. lib. 4. sum. cap. 24. num. 4. Suar. tom. 1. de relig. lib. 2. de festis cap. 29. num. 5. Fagundez de quinque Ecclesie præcept. c. 12. lib. 1. num. 6. & 7. Vterius sub nomine mercatus comprehenditur à doctores quælibet emptio, venditio, locatio, permutatio, vt bene expendit Suar. dicto cap. 29. num. 1. At magna ex parte hoc præceptum consuetudine est derogatum. Videmus namque operarios sine vilo serupulo die festo conducì, bona defunctorum publica voce præconis vendi, necessaria cibo, & potui venientia fieri, caleos, aliisque res leues emi, ac denique passim fiunt priuatae venditiones, vel locationes, tum in gratiam emptoris, qui alio die adesse non potest, tum in gratiam venditoris, qui alio die non posset ex defectu ementium vendere; vt bene tradit Azor. 2. tom. in sit. moral. lib. 1. cap. 27. quæst. 10. Quapropter in hac parte spectanda est consuetudo, quæ solum videtur esse, ne apertis officinis, & quasi in publico hi contractus particulares celebrentur.

6 Secunda actio prohibita iure canonico est placitum, seu iudicium forense, sub quo omnes actiones pertinentes ad iudicium comprehenduntur, vt manifestè constat ex tribus capitulis 15. quæst. 4. & ex cap. 1. de Feriis. ibi. His diebus nec placitum fiat, neque aliquis ad mortem, vel ad penam iudicetur, nec sacramenta, id est iuramenta præstentur, & licet hæc iuramenta, & sententiæ sub nomine placiti comprehensa essent, maioris claritatis gratia exprimentur. Quod constat ex cap. ult. de Feriis. Vbi solum dictum est, iudiciale strepitum diebus feriatis debere conuiescere, qui ob reuerentiam Dei noscuntur esse statui. Sub hoc ergo placito, strepitum iudiciali tres speciales actiones comprehenduntur; nempe citatio partis, formatio processus, seu cognitio causæ, & sententia: quia his tribus actionibus iudicium constat. Hæc ergo siue in criminali causa, siue in ciuili prohibentur. Quia supradicti textus generaliter loquuntur, prohibent inquam omnem strepitum iudicalem, omnèque placitum, & verba generalia generaliter sunt intelligenda, maximè cum in honorem Dei fit hæc prohibitio, ita Ciacen. 2. 2. quæst. 122. arr. 4. Nauar. cap. 13. num. 13. Toler. lib. 4. sum. cap. 24. num. 5. Suar. tom. 1. de relig. lib. 2. de festis, cap. 29. n. 8. Fagundez de quinque Ecclesie præcept. lib. 1. c. 12. num. 9.

7 Adde non solum supradictas actiones diebus feriatis in honorem Dei prohiberi, sed insuper annullari, & irritari, ita vt ex consensu partium valida fieri non possint: habetur expressè, capite vltim. de feris. Ibi adeo conuenit ad huiusmodi abstinere, vt consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit diebus huiusmodi promulgari. Paterque lex vt in die eodem feriis; ibi, quod contra hoc factum fuerit, omnibus

modis irritetur, & licet ibi non videatur facta ipso iure irritatio, non tamen contradicit factam iure canonico. Quare hæc est differentia inter mercatum, & iudicium: nam mercatus solum prohibetur, cap. 1. de Feriis, factus tamen tenet. Actus iudicij non solum prohibentur fieri die feriato in honorem Dei, sed etiam facti annullantur, ita vt neque possint litigantes tali annullationi renuocare: quia est annullatio facta ob finem publicum religionis, cui fini publico nullus homo particularis derogare potest, sic Azor. 2. tom. in sit. moral. lib. 1. c. 27. quæst. 18. Syluester verbo dominica n. 2. Tol. lib. 4. sum. cap. 24. num. 5. Fagundez de quinque Ecclesie præcept. lib. 1. cap. 12. n. 11. & colligitur apertè ex dicto cap. conquestus de feris, & glossa ibi, Abbate num. 9. Verum hi dies feriatis non fit in honorem Dei, sed gratia vindemiarum & messium in vtilitatem hominum, actus iudiciales ex consensu partium eo die facti & liciti, & validi sunt quia tali vacationi, & festo postulat partes renuocare, vt pote in gratiam, & vtilitatem ipsorum introducto. At si partes non consentiant integra prohibitio, & annullatio persecuerat, vt bene tradit Robert. Maranta. 6. part. de ordin. iudic. vbi de actorum edit. num. 36. & Fagundez lib. 1. de quinque ecel. præcept. cap. 12. n. 11. Placet tamen quamlibet iudicij partem sigillatim explicare.

PUNCTUM VII.

Qua ratione citatio, processus, & sententia die festo prohibeantur?

- 1 Citatio, quæ mandatum iudicis de citando reum, & executionem ipsius comprehendit, prohibita, & nulla est, si in die festo fiat.
- 2 Si citatio facta est in die profesto, seu citatis, vt in die festo comparens, nullum est mandatum.
- 3 Si mandatum sit, vt in radecem dies comparens, & dicimus est festus, plures censent non tenere mandatum, probabilius est tenere.
- 4 Citari non potest reus existens in loco vbi est dies festus, tam si in loco iudicij non seruetur.
- 5 Examinatio testium qua ratione continet interpositionem iurifuranti illicita, & nulla est die festo, quatenus verò continet depositionem ipsorum testium licita est secundum aliquos.
- 6 Probabilis est etiam depositionem testium in die festo illicitam & nullam esse.
- 7 Extendenda est doctrina ad depositionem testium in causa spiritali.
- 8 Fit satis argum. num. 5. adductis.
- 9 Oblatio libelli contra partem iam citatam est licita die festo.
- 10 Sententia data inter partes illicita est, & inuidia die festo.
- 11 Sententia excommunicationis, suspensionis, & interdicti in die festo pronuntiarì possunt.
- 12 Executionem sententiæ tametsi aliqui existiment licere die festo. Probabilis est oppositum.
- 13 Appellatio in die festo non videtur posse interponi.
- 14 Tenendum tamen est interponi posse, quia est communis sententia.
- 15 Fit satis argum. num. 13. adductis.
- 16 Sententia iudicis arbitri illicita est die festo, secus arbitratoris.
- 17 Limitanda supradicta sunt, nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.

1 Prima ergo pars iudicij est citatio, quæ comprehendit & mandatum iudicis de citando reum, & executionem ipsius mandati, quæ nomine citationis appellatur. Quælibet harum partium, si die feriato fiat, illicita est, & nulla, vt probat text. in cap. conquestus, de Feriis. vbi omnis iudicialis strepitus præcipitur conuiescere, sed quælibet ex his partibus pertinet ad iudiciale strepitum. Item ibi annullatur processus habitus, sed processus necessariò constat ex mandato iudicis de citando, & executione talis mandati. Ergo omnia hæc in die festo facta annullantur. Fauet etiam lex vlt. Cod. de Feriis ibi, taceat apparitio præconis, horrida vox silæ, quasi diceret, nec iudex roget reum, nec vocatus annuat. Quocirca vt processus formari possit, ad quæ sunt valida, debet præceptum de citando reum, & ipsa intimatio præcepti die profesto fieri: sic Maranta 6. part. de ordin. iudicij. tit. vlt. concepitur citatio, n. 119. Suarez, 10. 1. de relig. lib. 2. de festis, cap. 30. n. 4. etiam Azor. tom. 2. in sit. mor. 1. lib. 1. c. 27. quæst. 17. Fagundez lib. 1. de quinque Ecclesie præcept. cap. 12. num. 11. & alij apud ipsos. Et ratio est: nam præceptum iudicis de citando reum est actus iurisdictionis contentioisæ ex causæ cognitione procedens, non enim iudex hoc mandatum dare potest, quin prius examinet, an iuste, an malitiosè actor procedat, sed ex supradictis textibus, constat omnem strepitum iudicalem

ERRATA
ON

iudiciale his diebus debere cessare. Ergo debet cessare hoc citationis mandatum, quod est iudicij iuramentum. Quod si mandatum iudicis in die profesto factum sit, & excurio illius in die festo fiat, talis excurio nulla erit; quia illius excurio est propria citatio, & licet fiat per ministrum, sic tamen nomine iudicis, & tecum imbibit iudicis mandatum, & iurisdictionis exercitium, & ad strepitum iudiciale omnino pertinet. Advertit tamen, & bene Suar, & Fagundez *supra*, facta hac intimacione in die festo, mandati expeditio in die profesto, non spitate mandatum iudicis, sed posse alio die profesto intimari, ac si primo intimatum non esset; quia ex illa nulla applicacione mandati nullibi annullatur mandatum legitime datum.

2. Potest tamen iudex mandatum expedire in die profesto, & in eo parti intimari, at esse mandatum, vt in die festo compareat. Et tunc certum est tale mandatum illicitum, nullum, & iniustum esse, vt ipse iuri aduersum, cum enim ex iure habeatur omnem strepitum iudiciale quiete debere, apparicionemque tacere, illicitè, nulliter, & iniuste mandatur talis apparicio. Item iudex in die festo non potest reum examinare, neque processum facere, quomodo ergo precipere potest, vt tali die compareat? ad quod ergo comparere debet: & ita notauit Abbas *cap. ult. de feris num. 21. Bar. in leg. ex quacumque, ff. si quis in ius uocatus non ierit, circ. finem. Maranta 6. part. de ordin. iudicior. Rub. vlt. concipitur citatio, num. 120. Fagundez lib. 1. de quinque Ecclesiæ præcept. cap. 13. num. 2. Azor tom. 2. in iur. moral. lib. 1. cap. 27. q. 16. Suar. tom. 1. de relig. lib. 2. de festis, cap. 30. num. 3.*

3. Sed quid si iudex dicat, vt intra decem dies compareas, & dies decimus signatus est festus, teneat mandatum. Non desunt qui negent, quos refert Maranta loco *nuper allegato*. Et mouentur; quia tunc iudex virtualiter obligat, vt die festo compareas; siquidem non tenens ante decimum diem comparere; dies autem decimus est festus. Ergo obligans, vt intra decem dies compareas, obligat te die festo comparere. Quod autem apparicionem in diem sequentem debeas differre, verba præcepti non indicant, imò potius tali dilacione aduersantur. Nihilominus affirmandum est tale præceptum valere, quia est de apparicione tempore licito, præcipit tibi iudex, ne apparicionem ultra decem dies proroges, cum autem id facere possis, quin diebus festis compareas, comparando nempe tempore habili, efficitur sanè mandatum iustum esse, & ita tenet Maranta *supra*. Suar. de relig. lib. 2. de festis, cap. 30. num. 3. Fagundez lib. 1. de quinque Ecclesiæ præcept. cap. 13. num. 3. & 7. Sed dubium est; an teneatis præuenire apparicionem ante decimum diem festum, an possis in diem sequentem ad decimum festum differre? Suar. & Fagundez existimant te posse differre, neque esse obligatum antea apparere. Mouentur; quia sic videtur esse usus, & stylus iudicum. Cæterum de consuetudine mihi non constat, in rigore tamen iuris, si verba pensentur, credo te obligatum esse diem festum præuenire; siquidem mandatum non arctatur pro aliquo determinato die ex illis decem, solum enim obligat, ne ultra differatur. Hoc tamen fieri potest, si appareas aliquo ex illis diebus habilibus. Ergo teneas apparere: sic Bartol. in cap. cum dilecti de dolo, & consummac. Bonacina *disp. 5. de tertio decal. præcepto, quest. unica, p. 2. num. 17.* Vterius inquires, si iudex dicat, vt appareas decimo die, qui est festus, valent mandatum? Credendum est nolle apparicionem ad illum diem determinare, sed velle ne ultra illum differatur, & tunc valet mandatum, & citatio. At si ad illum diem determinaretur, clarum est nullum esse mandatum. In casu autem dubij præsumenda est prima intentio; quia favorabilior, & quia semper præsumptio facienda est pro valore actus.

4. Tandem dubitabis, an reus citari possit existens in loco, vbi dies festus celebratur, tamen loco iudicis non celebratur? Respondeo non posse, quia intimatio mandati à iudice lati negari non potest fieri in loco, vbi est dies festus. Ergo sit illicitè, & nulliter. Item hæc intimatio non est metienda secundum regulas loci iudicij; quia ibi non fit, sed secundum regulas loci, vbi pars citata residet. Quod secus dicendum est de mandato, & sententia, quæ quia à iudice fiunt, locum iudicis spectant, & secundum illius regulas metiendæ sunt. At citatio rei, & intimatio ei facta de iudicis mandato semper metienda est ex loci conditionibus, vbi res existit, quia ibi formaliter fit: sic Bonacina *disp. 5. de tertio decal. præcepto, quest. unica, part. 2. num. 20.*

5. Secundus actus iudicij, qui prohibetur, est examinatio testium, sub qua examinatione duæ actiones includuntur. Prima est interpositio iuramentandi, de qua interpositioe nemini dubium esse potest non licitam esse, neque validam die festo, cum ad strepitum iudiciale pertineat, & sit vnum ex expressè prohibitis in *cap. 1. de feris, ibi*, nec sacramenta præstentur. Secunda actio est depositio testium, de qua depositione existimat Azor *tom. 2. in iur. moral. lib. 1. cap. 27. quest. 14. cum glossa. Specular. Ioan. Andr. & alij*, & Maranta *de ordin. iudic. & p. tit. aliorum editio, num. 40.* non prohiberi in die festo, si iuramentum in die profesto susceptum sit. Panorm. verò in *suprad. cap.* tamen existimat depositionem illicitè fieri die festo; quia distrahatur à diuinis, at si fiat validam esse. Fundatur primò, quia

talis depositio retrahitur ad diem non festum, in qua delatum est iuramentum, est enim depositio iuramento accessoria. Secundò; quia non est actus iudicis, vt à iuramento distinguatur, & ita fieri toleret per merum executorem, neque persona iudicis necessum est ibi intercedat.

6. Verum mihi contrarium est probabilis, scilicet depositionem, testium esse illicitam, & nullam, si in die festo fiat, ita relato Anton. in *suprad. cap. 1. de feris*, docet Suarcz, *tom. 2. de relig. lib. 2. de festis, cap. 30. num. 16.* Fagundez *de quinque Ecclesiæ præcept. lib. 1. cap. 13. num. 16.* Bonacina *disp. 5. de tertio decal. præcepto, quest. unica, p. 2. num. 21.* Ratio est; quia per hanc depositionem sumatur processus, & bis continuatur, at in *suprad. cap. conquestus, de feris*, mandatur litem omnino quiete, & processum habitum non tenere. Ergo talis depositio omnino est illicita, & nulla. Item non examinantur testes, quia renouent iuramentum factum, & sub illius obligatione. Deinde vel testes cogi possunt die festo ad respondendum, vel non? si cogi non possunt, iudex est; quia eorum depositio actus est iudicis, qui in die festo est prohibitus; si cogi possunt; eorum depositio non erit actus iudicis. Ad negari non potest depositionem testium actum esse iudiciale, cum à iudice fiat, & omnino necessaria sit ad causæ decisionem. Ergo, Quapropter tabellio scribens die festo dicta testium, & fidem illorum faciens grauitè peccat; cum quia aduersatur directè prohibitioni factæ in *cap. 1. & cap. ult. de feris*. Tum quia facit actum nullum. Negari enim non potest scripturam illam ad substantiam processus pertinere, qui in die festo factus irritatur, & annullatur. Adde, omnis actus iudicis, qui illicitus est, etiam est nullus, & è contra; quia lex Canonica illos prohibens simul etiam irritos facit, vt constat ex *cap. ult. de feris*, vbi postquam dixerat omnem strepitum iudiciale debere quiete, subdit, nec processus habitus teneat, nec sententia: & ita notauit Suar. *tom. 1. de relig. lib. 2. de festis, cap. 30. num. 6.* Fagundez *lib. 1. de quinque Ecclesiæ præcept. cap. 13. num. 7.*

7. Amplia supradictam examinationem testium nullam, & illicitam esse non solum in causa temporalis, sed etiam in spirituali; quia text. supradicti generaliter loquuntur Suar. *dis. cap. 30. num. 8.* Reginald. *lib. 1. a. præcis. num. 47.* Bonac. *de tertio decal. præcepto, quest. unica, p. 2. num. 21.*

8. Neque argumenta pro sententia Panorm. obstant. Ad primum dico illam retroracionem non admittendam, præcipue cum pietati, & religioni plurimum deroget. Ad secundum nego non esse actum iudiciale depositionem testium iuramentum, tamen non fiat iuramentum, cum actualiter deponant, sufficit si fecerint, & ex illo veritate dicere obligentur; alias depositio nullius utilitatis esset. Ad replicam concedo per merum executorem fieri posse hanc depositionem. At quia nomine iudicis, & ex auctoritate ab illo accepta recepit depositionem; ea de causa talis depositio actus est iudicis; quia in iurisdictione iudicis fundatur. Alias neque etiam iuramentum, neque citatio dici possit actus iudicis, cum per merum executorem fieri possint.

9. Sed quid dicendum de oblatione libelli contra partem citatam? Breuiter respondeo, in diebus feriatis ob gratiam vindictam, & mestum, hominibusque visitationem licitè, & validdè fieri, vt probat *lex Miles. §. sex agna, ff. de Adm. & tradit. Maranta 6. p. de ordin. iudic. tit. de libelli oblatione, num. 29.* At in diebus feriatis ob honorem Dei aliqui affirmant fieri non posse, nisi ex necessitate aliqua excusentur. Cæterum probabilis credo licitè, & validdè fieri. Quia non reputo oblationem libelli esse actum iudiciale, neque ad formationem processus concurrere, quousque parti contrariæ auctoritate iudicis intimeretur. Non enim oblatio libelli à iudice promanatur, sed à litigante, neque est iurisdictionis usus, sed supponit iurisdictionem in illo, cui offertur. Alias qualibet denuntiatio in die festo actus iudicis reputari posset, & prohibitus; quod non est dicendum, & ita aliis relatis docet Fagundez *de quinque Ecclesiæ præcept. lib. 1. cap. 13. num. 21.*

10. Tertius actus iudicij est sententia, de qua certum est illicitè, & inualiddè fieri, ex text. in *cap. vltim. de feris, ibi*. Nec processus habitus teneat, nec sententia. Quod non solum intelligendum est de sententia in causa criminali, sed etiam in civili; & in causa temporalis, sed etiam in spirituali; quia supradictus textus generaliter loquitur, & fauet *lex vltim. Cod. de feris*, qui specialiter loquitur de sententia ad mortem, vel ad penam; quia vt ibi notat glossa, de illa maxime intelligenda est prohibitio, & irritatio, non quia ad alias sententias non extendatur, sic omnes Doctores. Aduertendum tamen est, quod sententia, quæ in supradicto cap. prohibetur, & annullatur est sententia data inter partes, quæque requirit causæ cognitionem, & iudiciale strepitum; nam sententia hanc cognitionem non prærequirit, neque prohibetur, neque irritatur; quod sufficienter colligitur ex *dicto, cap. ult.* vbi mandatur omnem strepitum iudiciale quiete, & processus habitus irritatur, & sententia, quæ ex vi illius processus lata sit: sic Azor *tom. 2. in iur. moral. lib. 1. cap. 27. quest. 22.* Suarcz, *tom. 1. de relig. lib. 2. de festis, cap. 30. num. 9.* Bonacina *disp. 5. de tertio decal. præcepto, quest. unica, p. 9. num. 12.*

11 Sed dubium est. Primò, de sententia excommunicacionis, suspensiois, & interdicti lata in die festo, an illicita, & inuisita sit? Affirmat Anton. Butrio in cap. *ultim. de Feriis*, motus ex *leg. ultim. Cod. de Feriis*, ubi mandatur, vt omnis vox iudicis his diebus sileat; sed non silet, cum sententiam ferat iudicis his diebus sileat, sed potius loquitur. Ergo id facere praedictarum censurarum, sed potius loquitur. Ergo id facere non potest. Tenendum tamen est contrarium licite, & valide in festo has ferri sententias: sic Caietan. 2.2. *quæst. 232. art. 4. Maranta 6. part. de ordine iudic. tit. Actorum editio. n. 47. Suar. tom. 1. de relig. lib. 2. de festis. cap. 30. n. 9. Fagund. lib. 1. de quinque Eccles. præcept. cap. 13. num. 22. Bonacin. de tertio decal. præcepto. disput. 5. quæst. vnica. p. 2. num. 12. quia non sunt sententiae, quæ causæ cognitionem requirant; sed sunt præcepta, seu leges has penas imponentes. Qui enim excommunicat, suspendit, & interdicat, non indicat delicta, sed delinquentem à delicto remouere intendit. Adde non esse has censuras penas penituntias, sed medicinales, & in bonum animæ ordinatas. Ergo non prohibentur. Neque text. in *leg. ultim. nobis* contrarius est; siquidem ibi mandatur, vt omnis vox iudicis sileat, quæ strepitum inquam iudicalem expulset, & quæ proprie sit vox iudicis iudicantis, non superioris medentis.*

12 Secundò dubitatur, an executio sententiæ, siue criminalis, siue civilis licite, & valide fiat in die festo? Affirmat Panorm. in cap. *ultim. de Feriis*, & cap. *ultim. de iudic. num. 22. Mouetur*; quia executio sententiæ non videtur iudicialis; siquidem data sententia iam iudex functus est officio suo, & quæ postea sequantur non tam ad iudicem, quam ad eius ministros pertinent. Nihilominus probabilius existimo non solum illicitam esse, sed inuisitam quantum fieri potest executionem sententiæ factam in die festo, sic docuit Felin. in *dicto. cap. ultim. de iud. c. num. 17. Suar. tom. 1. de relig. lib. 2. de festis. cap. 30. num. 11. Fagundez lib. 1. de quinque Eccles. præcept. cap. 13. n. 23. Bonacina de tertio decal. præcepto disput. 5. p. 1. num. 22. Ratio est; quia executio sententiæ est terminas, & complementum strepitus iudicialis. Ergo prohibito, & annullato strepitus iudicialis hæc executio annullatur, & prohibetur. præcipue cum maiorem perturbacionem soleat ingerere, quam ipsa sententia ingerit. Et facit *leg. ultim. Cod. de Feriis*, ibi: vt à cunctis executionibus excusetur, nulla quemque vtgeat admonitio, taceat apparitio præconis, horrida vox iudicis. Ex qua optime colligitur in cap. *ultim. de Feriis*, idem esse prohibitum, vt bene expendunt supra dicti Doctores. Dixi executionem sententiæ esse nullam, quantum fieri potest; quia cum consistat in facto, sæpè tranfit, nec reuocabile est, ac si factum reuocari potest, reuocandam est.*

13 Tertio, dubitatur de appellatione, an licita, & valida sit die festo? Suar. tom. 1. de relig. lib. 2. de festis. cap. 30. num. 13. & Regina d. lib. 39. *præxi num. 49. vers. quinta quæstio*, cametti dubitent, an licite fieri possit, non audent conseruere. Ratio est primò; quia appellatio iudicialis est pars processus, sed processus habitus die festo non tenet, ergo neque appellatio. Secundò, pertinet ad strepitum iudicij, cum suspendat iurisdictionem in iudice à quo, & firmet in iudice ad quem. Tertio, prosequi appellationem in die festo illicitum est, ex *leg. 1. Cod. de Feriis*. Ergo à fortiori illam statuere. Quarto, cum proponitur iudici appellatio, ipse cognoscere debet, an iusta, & legitima sit, vt hæc ratio à cognitione causæ abstineat, sed totum hoc pertinet formaliter ad strepitum iudicalem. Ergo. Quintò, nullo iure habetur appellationem iudicalem licitam, & validam esse. Ergo absque fundamento affirmabitur. Sextò, quia nulla ex cogitanti potest necessitas interponendi die festo appellationem, cum ad appellandum decem dies concedantur, in quibus moraliter loquendo plures profecti sunt.

14 Faceret si rationi inhærendum esset, mihi probabilius videri appellationem in die festo interponi non posse. At quia communis sententia contrarium docet, id affirmandum est: sic *glossa, in capite ultim. de Feriis*, & ibi Panorm. numero 12. Felin. col. 5. Caietanus 1. 2. *quæstio 12. articulo 4. §. sed ad hoc*, Fagund. libro 1. de quinque Eccles. præcept. capite 13. numero 24. Bonacina *disputatio 5. de tertio decal. præcepto. quæst. vnica part. 2. numero 13.* Ratio est primò; quia appellatio non est actus iudicialis, quia non est exercitium iurisdictionis, cum nullo modo à iudice proueniat, sed à parte. Secundò, est actus sit iudicialis, est actus propriam personam defendens, sed defensio propria iure naturæ conceditur quolibet die. Ergo, & appellatio. Tertio, quia in *leg. 1. Cod. de Feriis*, conceditur tam in festis repentinis, quam in solemnibus appellatio; quæ lex, sicut & alia, quæ de hac ratione loquuntur, à iure Canonico est approbata. Idem quod dictum est de appellatione, censuram dicendum de recusatone iudicis.

15 Ad primum contrarium dico appellationem esse partem processus; nego tamen ex annullatione, & prohibitione processus omnem illius partem prohiberi, & annullari, sed solum partem, quæ authoritatem iudicis imbibit. Ad secundum, nego appellationem pertinere ad strepitum iudicalem, tum quia siue strepitus sit, tum quia est defensio propria.

concedo prosecutionem appellationis fieri non posse; quia hæc siue strepitus iudicialis fieri non potest, secus verò appellationem; item appellatio magis necessaria est, quam prosecutio illius. Ad quartum dici possit cognitionem iudicis, an appellatio legitime interponatur non liceat, bene tamen ipsammet appellationem. Secundò, dici potest hanc cognitionem, siue & appellationem honestari ob defensionem à iure naturæ concessam, quam ius Canonicum tollere non intendit. Ad quintum, concedo expresse nullo iure strepitus haberi appellationem esse licitam die festo; habetur tamen ex consuetudine, & communi Doctorum sententia. Ad sextum scilicet esse moralem necessitatem appellandi die festo, vel quia ille qui appellare debet, absens est, vel pauper, vel alia via impeditur, vt die festo appelleret, & ob huiusmodi contingentiam merito ius appellationem die festo concedit.

16 Quarto, dubitatur de sententia arbitri an licite, & valide in die festo dari possit? Dicendum est neque licitam, neque validam esse, quia arbitri pronuntiat sententiam seruat iuris ordine, & præmissa causæ cognitione, & quæ de causa reputatur ordinarius iudex: sic Panorm. in cap. *ultim. de Feriis. num. 52. Suar. tom. 1. de relig. lib. 2. de festis. cap. 30. num. 15. Fagund. lib. 1. de quinque Eccles. præcept. cap. 13. num. 26.* At partes optime possunt in huiusmodi iudicem arbitrum die festo consentire: quia huiusmodi consensus non est iudicialis actus, sed quidam contractus, quo se mutuo obligant stare sententiæ latæ à iudice electo sub penæ stipulatione, sic *relati Doctores*. Quando autem aliquis non in arbitrium, sed in arbitratorem, hoc est, in amicabilem compositorem eligitur, certum est posse die festo officium suum exercere; quia tunc non iudicat, sed componit, talis autem compositio, & pacis fœdus opus est charitatis, & nequaquam prohibitum die festo: sic Fagund. *suprà*.

17 Supradicta de iudicio limitanda sunt, nisi necessitas vtgeat, vel pietas suadeat. Nam si aliqua ex iis conditionibus adfit, & citatio, & processus, & sententia in die festo facta licita sunt, & valida, vt expresse habetur, cap. *ultim. de Feriis*. Nomine necessitas (vt bene explicat Hostiens. & Panorm. in cap. *ultim. de Feriis. Suar. tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 30. num. 19. Azor. 2. tom. instr. moral. lib. 1. cap. 27. quæst. 12. Fagund. lib. 1. de quinque Eccles. præcept. cap. 12. num. 12. Bonacin. disputat. 5. de tertio decal. præcepto. q. vnica. p. 2. num. 9.*) intelligitur, quando periculum adest temporalis damni priuati, vel publici, l. g. 1. §. *sed excipiuntur. ff. de Feriis*, ibi: Si res tempore peritura sit, hoc est, si dilatio actuum est peritura, & consonat, cap. *significauerunt de iudic. c. lex 2. ff. de Feriis*, dicitur posse iudicium formari die festo ratione rei seruandæ, id est, vt *Glossa* exponit, quando est debitor suspectus, non dilapidet bona. Iuëmque est, quando timetur fugiturus, aut debitum deterioraturus notabiliter. Quod à fortiori procedit in nouimento, & damno spirituali; est enim hoc præferendum omni alio temporali commodo, vt bene aduertit Suar. *suprà*, & addit hanc necessitatem habere locum non solum in causis civilibus, sed etiam in criminalibus: sic enim latro suspectus de fuga potest in die festo incarcerationi, & in eum procedi, quantum necesse fuerit, iuxta *glossam*, But. & alios in *leg. ult. Cod. de Feriis*, & tradit Maranta 6. part. de ordin. iudic. tit. *Actorum editio. 38. Suar. & Fagundez. supra*. Item si atrox delictum commissum sit cum publico scandalo in die festo, potest statim iudicari, & puniri. Suar. *suprà*. Fagund. cap. 13. num. 28. Qua ratione solent hæretici in diebus festis publicè iudicari, & supplicio affici, vt maior concursus fiat, & omnibus sit in exemplum, terrore, & instructionem. Nomine pietatis ferè idem intelligitur à supradictis Doctoribus. Affirmant namque, quoties est aliqua specialis indignitas in litigante, qualis cernitur in constituendis tutoribus, & curatoribus, & alimentis assignandis, iuxta l. g. 2. ff. *de Feriis*; & generaliter quoties litigantes sunt valde pauperes, & ex dilatione grauantur expensis vitæ, possunt in die festo expediri. Ex quo fit iudices morales excusari pauperum negotia decedentes diebus festis; quia alio tempore non possunt à suo continuo labore sine graui incommodo desistere, Caiet. 2. 2. *quæst. 122. art. 4. Nauar. cap. 13. num. 13. Azor lib. 1. cap. 27. quæst. 11. c. 12. Reginald. lib. 19. num. 44. Fagundez lib. 1. de quinque Eccles. præcept. cap. 12. num. 12. Bonacina disputat. 5. de tertio decalogi præcepto. q. tom. p. 2. num. 9.* Idem est, si testes, & personæ requirantur ad decisionem litis alio tempore commodè haberi non possunt. Tolet. lib. 4. cap. 24. num. 5. Fagundez *disputat. cap. 12. num. 12.* Azor, Bonacina & Reginald. *suprà*. Supradictam doctrinam extendit Maranta 6. part. de ordin. iudic. tit. *Actorum editio. numero 48. & Fagundez. disputat. cap. 12. numero 12.* ad causas illorum, qui sunt in vinculis detriti; quia eorum accelerata solatio ad pietatem pertinet, & colligitur ex *leg. dies. ff. de Feriis, c. leg. custodiam. ff. de public. iudic.*

PUNCTVM VIII.

An quodcumque iuramentum in die festo prohibitum sit?

- 1 Proponitur prima sententia affirmans.
- 2 Explicatur secunda sententia negans.
- 3 Media via dicitur, & affirmatur iuramentum iudiciale, & illud quo contractus firmantur prohibere.
- 4 Quoties iudicium, vel contractus celebrari potest die festo, & iuramentum praestari potest.

Affirmat Panormit. *cap. 1. de Veris, num. 8.* & clarius, *cap. ult. num. 18. eod. tit.* Mouetur, quia in *dicto, cap. 1.* aequè prohibetur iuramentum, ac prohibetur mercatus, & iudicium, sed ex prohibitione absoluta mercatus non solum mercatus publicus, & solennis, sed etiam particularis prohibetur, & ex absoluta prohibitione iudicij non solum iudicium in causa criminali, sed etiam in civili interdicitur. Ergo ex absoluta prohibitione iuramenti, non solum iuramentum iudiciale, sed etiam extrajudiciale debet esse prohibitum. Secundò, in *suprad. cap. 1.* excipitur iuramentum pro pace, hoc est iuramentum factum ad componendam aliquam litem, & remouenda iurgia, concordiamque inter aliquos firmandam; sed hoc iuramentum, vt de se constat, extrajudiciale est. Ergo prohibitio antecesserit facta de iuramento extrajudiciali erat. Aliàs frustraneam hanc exceptionem iuramenti pro pace faceret. Tertio, si solum iuramentum iudiciale in die festo prohibuitur esset, sufficeret Pontifex illud expresserat sub nomine placiti; quidem est vnus ex actibus iudicij ad cognitionem causae, decessionem litis, & sententiam pronuntiandam requisitus; sed non obstante illa expressione post factam placiti prohibitionem, prohibet iuramenta. Ergo signum est prohibuisse ibi iuramenta extrajudicialia, aliàs superflue adderet illam iuramentorum prohibitionem, cum iuramenta iudicialia sub nomine placiti essent prohibita.

2 In contrarium procedit Caiet. *2. 2. quæst. 122. art. 4. §. secundum* affirmat namque prohibitionem factam in *suprad. cap. 1.* de iuramentis intelligi debere de solis iuramentis iudicialibus. Et probat; tum quia interpretatio faciendâ est iuxta subiectam materiam, quæ erat de iudiciis. Tum quia absurdum est affirmare quodlibet iuramentum licitum, & honestum, esse peccatum; sed quod in die festo emittatur, & quodlibet iuramentum illicitum duplex peccatum esse. Aliud contra religionem iuramenti, aliud contra festi observationem. Tum denique, quia superiores rationes Panormit. non videntur. Non prima, dei enim potest aequè generalem esse prohibitionem iuramenti, ac est prohibitio placiti, ac proinde comprehendere iuramentum tam in causa criminali, quam in civili. Negatur tamen extendi ad iuramentum extrajudiciale; quia non videtur text. hanc extensionem expostulare. Ad secundam concedi potest non fuisse necessariam illam exceptionem iuramenti pro pace, sed exempli gratia appositam esse, vt sub illa exceptione intelligeretur quodlibet iuramentum pium esse comprehensum. Ad tertiam dicitur sub prohibitione placiti iuramentum iudiciale prohiberetur esse, sed maioris claritatis gratia expressum fuisse; sicuti sub nomine placiti sententia ad mortem, & ad pernam comprehensa erat; nihilominus tamen expressa fuit; quia vt ait *Glossa* ibi, illa sententia maximè prohibetur: sic dicendum est de iuramento.

3 Inter has extremas sententias media via mihi tenenda videtur, cum Suarez, *lib. 2. de festis, cap. 30. num. 17.* Fagund. *de quinque Ecclesiæ præceptis, lib. 1. cap. 13. num. 29.* Affirmo namque non solum iuramenta iudicialia, sed etiam extrajudicialia prohiberi, non tamen omnia, sed ea quibus firmantur contractus, & conuentiones sub nomine mercatus prohiberi. Facta enim prohibitione illorum contractuum merito prohibetur iuramentum quod illis accedit. Quod autem prohibitio iuramenti non solum de iuramento iudiciali, sed de iuramento firmante contractus prohibitos intelligendum sit, probatur; quia text. aequè prohibet mercatum, & iudicium, & statim subdit iuramenti prohibitionem. Ergo debet intelligi de iuramento respiciente iudicium, & respiciente mercatum; quia nulla apparet ratio, ob quam vni potius, quam alteri applicetur. Ex quo fit si die festo contractum aliquem prohibuit illo die factas, & iuramentum exprimeret, quia duplex peccatum commississet: sic Fagund. *num. 30.*

4 Aduerte tamen quotiescunque iudicium, vel contractus, die festo celebrari potest, & iuramentum licet praestari. Tum quia est eadem ratio; tum quia concessio principi, & accessoria conceduntur: sic Suarez & Fagundez *suprà.*

PUNCTVM IX.

Vtrum quodlibet peccatum mortale sit specialiter prohibitum in die festo, ita vt illud committens necessariò teneatur in confessione explicare circumstantiam dici festi?

- 1 Affirmant plures.
- 2 Tenenda tamen est contraria sententia.
- 3 An aliqua culpa contra religionem saltem committatur? Placeat aliquibus committi. Probabilis est oppositum.
- 4 Satisfit argum. num. 1. adductis.
- 5 Non peccat aduersus præceptum seruandi festum, si in ludis, & conuersionibus diem consumas.
- 6 Ex præcepto seruandi festum non abigitur contritionem, amorem Dei, aliisque opera charitatis exercere, tamesi in peccato existas.

1 Graues Doctores affirmant, præcipuè Ioann. Med. *cod. de Toros. quæst. 10. & 19.* & Cordub. aliis relatis, in *quæst. lib. 1. quæst. 6.* vbi plures refert. Suar. Fagund. Gutierrez. & alij pro nostra sententia referunt; & videtur esse aperta sententia D. Thom. *2. 2. quæst. 122. art. 4. ad 3.* vbi dicitur opera feruilia, & peccata contrariari obseruantiæ Sabbati, quatenus impediunt applicationem hominis ad diuina, & quia magis impeditur homo à rebus diuinis per peccatum, quam per opus feruile, magis peccatum huic præcepto contrariatur. Deinde probari potest ex *1. consideret. de poenit. dist. 5.* vbi circumstantiam temporis explicandam in confessione dicit, esse, si commissum peccatum fuit tempore orationi constituto, aut in festiuitate Sanctorum, & in tempore ieiunij; clausus in *cap. 1. de Feriis*, vbi dicitur omnes dies Dominicos à Vespera in Vesperam cum omni veneratione decernimus obseruari, & ab omni illicito opere abstinere. Neque deest ratio pro hac sententia, quia festum institutum est ad colendum Deum, & honorandum, ac peccato maximè inhonoratur. Ergo peccatum contrarium est huic præcepto. Et confirmos quia negari non potest speciale repugnantiam cum ratione habere, vt tempus destinatum ad laudandum Deum in peccatis insumas, sed quod cum ratione pugnat, peccatum est. Ergo est speciale peccatum commissum in die festo. Item de loco ad tempus, & de tempore ad locum validum est argumentum, *leg. in. ff. si certum petatur.* & ibi Doctores *de leg. fin. de Tricens.* Ica peccatum commissum in loco sacro est sacrilegium. Ergo etiam commissum in tempore sacro sacrilegium erit. Deinde peccatum videtur opus feruile, & consequenter sub prohibitione abstinendi ab operibus feruilibus conueniri; peccator enim efficitur seruus demonis, quia ei quis seruit, cui obedit, vt dicitur. *ad Rom. 6. & 2. Petri 2.* Ergo peccatum constituens seruum, opus est feruile.

2 Nihilominus tenenda est contraria sententia his temporibus communior, scilicet peccare in die festo non esse specialiter prohibitum hoc præcepto, neque necessariò manifestandum: sic Nauar. in *dicto cap. consideret. de poenit. dist. 5. in princ. n. 22.* Couart. *Alma mater, 1. p. 5. n. 3.* & *lib. 4. var. cap. 19. in fin. Gutierrez. lib. 1. canon. quæst. cap. 3. in 9. Suar. 1. de relig. lib. 2. de festis, cap. 18. n. 3.* Azor. *2. p. in lit. moral. lib. 1. cap. 28. quæst. 10.* Bonac. *de tertio decal. præcepto, disp. 5. q. vnica, p. 1. in princ.* & alij plures apud præcitos Doctores.

Ratio huius conclusionis est; quia materia huius præcepti, seu quod in hoc præcepto mandatur, est sola cessatio ab opere feruili, sed peccatum de se non est opus feruile; quia de se non est opus mechanicum, & manuale; aliàs, & peccatum intantum dici posset opus feruile. Quod autem peccator per peccatum seruus demonis efficiatur, illa est seruitus metaphorica, & improprie, siquidem propriam libertatem, & dominium propriarum actionum non tollit; non igitur est sufficiens ad constituendum opus feruile. Item malitia adueniens actionibus liberalium artium, quales sunt legere, docere, scribere, non mutat earum naturam. Si igitur ex sua natura non sunt opus feruile, neque ex malitia illis adueniente esse poterunt. Deinde opera feruilia, aut liberalia in die festo prohibita in aliis diebus profectis licent. At peccatum nunquam licet. Ergo peccatum de se non est hoc præcepto specialiter prohibuitum. Denique cultus, qui hoc præcepto specialiter prohibuitur. Denique cultus, qui hoc præcepto mandatur, est sola Missæ auditio, & ab opere feruili cessatio; sed per quodlibet peccatum non impeditur Missæ auditio, neque ab opere feruili cessatio. Ergo quodlibet peccatum non est contrarium cultui diuino mandato. Ergo non pugnat cum hoc præcepto. Fateor tamen contrarium esse fini huius præcepti, qui est Deo vacare, & totum illum diem in ipsius honorem transigere, cui fini quilibet actio peccaminosa opponitur. At cum finis præcepti non cadat sub præceptum, vt est recepta omnium sententia; efficitur sanè peccatum non cadere sub hoc præcepto obseruandi festa; quia non cadit sub audicione Missæ, nec sub cessatione ab opere feruili.

3 An autem culpam venialem contra religionem committat peccans in die festo? Affirmare videtur Caiet. in *sum. verbo dies festus, Anmilla lib. 2. de festis, cap. 18.*

Quæ causæ excusent ab huius præcepti obseruatione.

- 1 Expenduntur opera, quæ ob religionem excusantur, tametsi aliâs seruilia essent.
- 2 Ex causa pietatis qui excusantur.
- 3 Expenduntur qui sint excusati ex causa necessitatis publicæ, vel priuatæ, propriæ, vel alienæ.
- 4 Supradictæ causæ religionis, pietatis, & necessitatis debent esse moraliter certæ, ut excusent.
- 5 Qui excusantur ex dispensatione, & qui possunt dispensare.

Variæ sunt causæ excusantes ad 4. capitulum, eas reducere possumus, religionem scilicet pietatem, necessitatem, & dispensationem. Et causa religionis excusantur opera diuino cultui seruientia; hæc autem sunt in triplici differentia, quædam per se diuino cultui inferuntur, alia præparant ad illum, alia remouent, & per accidens conducunt. Quæ per se diuino cultui inferuntur, licita sunt; quia tunc dici non possunt propriè seruilia, cum per illa non hominibus, sed Deo seruiatur. Unde licitum est deferre cracem, organa, & cymbala pulsare, aliisque musicis instrumentis uti: sic omnes Doctores. Quæ uerò præparant diuinum cultum non debent fieri die festo, si ante præuenti possunt; quia sunt actiones de se communes hominum seruicio. At si ex industria in die festo fiant, non uidentur culpam ueniam excedere festo contemptu, aliisque circumstantiis extrinsecis. Quia huiusmodi actiones ex coniunctione diuini cultus amittunt maximam ex parte rationem seruientis; à qua de causa earum labor solum culpam ueniam constituit: sic Caiet. in sum. uerbo festorum uolatio, & 2. 2. quæst. 122. art. 4. Suar. 2. 2. de relig. lib. 2. de festis, cap. 21. num. 11. Azor. 2. p. insti. moral. lib. 1. cap. 28. q. 5. Fagundez lib. 1. de quinque Eccles. præcept. cap. 14. num. 4. Bonac. disput. 5. de tertio decal. præcept. quæst. unica, p. 3. num. 6. & alij. Ex qua doctrina ferè omnes relati Doctores inferunt solum culpam ueniam esse absque rationabili causa die festo panes azimos coquere, templum verrere, parietes illius tapeibus ornare, tabularum facere in templo à solemnitate peritum, publicas uias mundare, si futura est processio, & alia eiusmodi, quia hæc ob coniunctionem diuini cultus leuis materia reputantur. Dixi si absque rationabili causa fiant die festo, cum possint die profesto præueniri: nam si aliqua causa rationabilis intercedit, qualis est si die profesto non commode reperiantur, qui hæc opera præstent, uel paramenta non fuerint commode tempore subministrata, uel sacrista oblitus est præuenire, tunc cesset omnis culpa: sic Bonac. Azor, Fagundez, Suar. locis citatis. Alia uerò opera diuino cultui remouent, & per accidens conducunt iniquam licentiam die festo; quia hæc indifferentia sunt, ut cultui diuino, & hominum corporali seruicio inferuntur: ac proinde de solum ex relatione operantis, & non ex se diuinum cultum spectant; eaque de causa per se seruilia sunt, & illicita sic Suar. diu. cap. 2. n. 2. Nauarr. cap. 13. num. 4. Fagundez lib. 1. de quinque Eccles. præcept. cap. 14. num. 6. Bonac. disput. 5. de tertio decal. præcept. quæst. unica, p. 3. num. 6. Reginald. praxi, lib. 19. num. 48. & alij apud ipsos. Quæ propter non hec colore agros Ecclesie, portat lapides ad illius adificium, illam construere; nisi forte Ecclesia ita indigeat his subsidiis, ut absque illis grauem iacturam patiarit, uel Episcopus ob pietatem licentiam laborandi concedat: sic Azor. p. insti. moral. cap. 28. q. 4. S. tertio, Faguna Bonac. Suar. & alij supra.

2 Ex causa pietatis excusantur sepelientes mortuos, curantes infirmos, & quæcumque alia opera de se pia exercentes. Quia hæc est pia necessitas quocumque tempore permittitur. At nequaquam excusantur, qui ut faciunt loco publico, uel pio laborant; non enim licet congerere ligna & lapides pro loco publico, & pio adificando, uias publicas pro uiaoribus sternere, quia hæc omnia per se sunt seruilia, & solum ex intentione operantis sunt pia, & religiosa, quæ intentio non sufficit ad honestandam actionem. A lias licet erant laborare die festo, ut ex lucro acquisito elemosynam pauperibus erogaret, quod non est dicendum; quia opera præcepta postponenda non sunt supererogatoris: sic Eman. Rodrig. sum. cap. 121. num. 1. & 2. Bonac. diu. p. 3. n. 7. & consentiunt Nauarr. Reginald. Caiet. & alij. num. præcedenti relati. Tametsi Eman. Saa, uerbo festum, n. 6. in ead. complet. contrarium uidetur sentire. Inquit enim, excusantur laborantes pro loco pio, & publico. Sed est intelligendum, si tali labore grauius indiget locus pius, aut publicus, aut dispensatio Prælati accedit, quæ facile est concedenda.

3 Ex causa necessitatis tam priuatæ, quam publicæ, tam propriæ, quam alienæ plures excusantur. Quia Ecclesia non intendit cum tanto detrimento legum suarum obseruationem: sic Doctores omnes in seqq. referendi.

Ex hoc ergo capite excusantur. Primò parantes ea, quæ ad cibum, & potum deseruiunt, tametsi superflua sint & potius ad

cap. 18. n. 26. Quia dies festus sanctificatus est, & consecratus ab Ecclesia in diuinum cultum. Ergo quodam modo pbluatur, & uolatur ad actionem peccaminosam, sicut aliis peccatis commissis in templo, templum Dei uiolatur. At credo nullam contra religionem peccatum committi, tametsi intra eandem speciem grauius. Priorem partem probosquia non potest esse opus contra religionem, peccatum, nisi ex ipsamet religione prohibeatur. At ex religione seruandi festa non prohibetur peccatum, quatenus talis non est contra religionem festi. Adde, si contra religionem peccaret, qui die festo futurum committeret, posset tamen esse grauius furti, ut merito peccatum mortale contra religionem fieret; quæ enim ratio esse potest quominus crescere non possit usque ad mortale talis oppositio? Quod autem intra eandem speciem grauius peccet, qui peccat in die festo, quàm qui peccat in profesto clarum est, nam hæc grauius ex multis capitibus confurgit, tum ex qualitate personæ, tum ex cognitione beneficiorum, tum ex circumstantia loci, tum temporis, &c.

4 Argumenta n. 1. adducta non uigent. D. Thom. namque explicari potest de contrarietate ad finem præcepti, cui peccatum fit graue sit, magis opponitur; quàm opus seruile, non tamen admittenda est doctrina de contrarietate formali ad ipsum præceptum ob rationes dictas. Ad cap. consideret, respondeo loqui de consilio, non de præcepto sic explicat Cuiet. diu. cap. 31. num. Suar. cap. 18. num. 17. Nauarr. in diu. cap. consideret, num. 32. & alij passim. Adde circumstantiam temporis sepe efficere posse circumstantiam necessitatis confitentiam, uel ratione scandali, uel ratione contemptus, uel si opus ipsum, quo peccatur, seruile sit. Ad textum, in cap. 1. de Peris, dico tibi non esse sermonem de opere illicito utcuque; sed in tali materia, quæ obseruationem festi uiolat. Ad rationem concedo festum institutum esse ad Deum colendum, non quibuscumque medijs ex præcepto, sed solum duobus, scilicet auditione Missæ, & cessatione ab opere. Peccatum ergo est siui honorandi Deum opponatur, quia tamen medijs præceptis non opponitur, ideo non est contrarium formaliter huic præcepto. Ad confirmat onem nego specialiter repugnantiam oppositam religioni habere cum ratione peccatum commissum in die festo, potius quàm in die profesto, concedo tamen habere specialem; seu maiorem repugnantiam oppositam illi uirtuti aduersus quam peccatum est. Ad secundam confirmationem concedo de loco ad tempus ualidum esse argumentum in iis; quæ in utroque prohibentur: ac sicut non omnia peccata facta in die festo sunt prohibita, sed peccata quæ sunt opera seruilia, sic neque omnia peccata in loco festo prohibentur, sed quæ immunitati illius loci obstant. Ad tertiam confirmationem tam dictam est peccatum improprie dici opus seruile? hoc autem præcepto opus seruile proprium, quale est corporale, manuale, mechanicum prohibetur, non tamen opus seruile spirituale, improprium, & metaphoricum, quale est peccatum.

5 Ex hac doctrina inferunt, primò te non peccare aduersus hoc præceptum, tametsi totum diem festiuum in ludis, conuersionibus, & obiectibus consumas, modo rem sacran audias, & ab opere seruili abstineas; quia alia præcepta actiones non sunt magis in die festo, quàm in profesto prohibita. Neque obstat D. August. lib. decem choridis, cap. 3. ubi sic ait: Melius fuerit Iudæus in Sabbato in agro suo aliquid uisile, quàm si in teatro seduciosus existeret, & melius feminarum in die Sabbati lanam faceret, quàm quod tora die naomenis impudici saltarent. Ergo minus peccatum est ludis, conuersionibus, aliisque prauis actionibus vacare, quàm operi seruili inhære. Non, inquam obstat. Fateor namque minus malum esse seruilia opera facere, quàm actiones relatas ab August. exercere, sed nego esse minus malum aduersus religionem debitam diei festo; quia aliarum actionum cessatio ex religione non debetur; non enim diei festo debetur abstinentia illarum actionum, sed aliunde prouenit obligatio. At abstinentia ab opere seruili diei festo, eiusque sanctificationi debetur; eaque de causa aduersus obseruationem festorum minus malum est operi seruili inhære, quàm aliis prauis actionibus incumbere, tametsi secundum se minus malum sit. Nauarr. cap. 6. num. 10. Azor. 2. p. lib. 1. cap. 38. quæst. 10. Suar. lib. 2. de festis, c. 18. n. 2. & seqq. Bonac. disput. 5. de tertio decal. præcept. q. unica, p. 2. n. 4. Fagund. lib. 1. de quinque Eccles. præceptis, cap. 14. n. 30. & alij apud ipsos.

6 Inferunt secundò te obligatum non esse ex præcepto seruandi festa, contritionem, amorem Dei super omnia, aliisque pietatis opera exercere; tametsi in peccato existas. Quia ut dictum est punct. 4. ex nullo iure habetur te diebus festis obligatum esse alio cultu honorare Deum, quàm auditione Missæ, & cessatione ab operibus seruilibus; sed hæc sufficienter fieri possunt, tametsi in peccato existas, neque contritionem habens; alia uero opera pietatis exerceas. Ergo ad illa exerccenda non tenentur: sic Doctores num. præcedenti relati.

EXCUSANTUR
QUI
SUNT
EXCUSATI
EX
CAUSA
NECESSITATIS
PUBLICÆ
VEL
PRIUATÆ
PROPRÆ
VEL
ALIENÆ.

ad delectationem, quam ad sustentationem deseruiant: ita D. Thom. *communiter receptus*, 2. 2. *quest.* 122. *artic.* 4. ad 4. consuetudine namque hoc iam est introductum; sicuti extensum est ad actionem colligendi fructus eodem die, ut saniores, & integrioris sint, & ad actionem occidendi, & excoiandi animalia, præcipue si ratio aliqua necessitatis, vel utilitatis intercedit, qualis est cibaria non esse ita fauua, si alio die disponantur: sic Suar. 2. 1. *de relig. lib.* 2. *de festis*, cap. 21. n. 4. Bonac. *disput.* 5. *de tertio decal. præcepto*, *quest.* unica. *part.* 3. num. 9. Secundum, excusantur coquentes panem, si plures festiuitates concurrant; quia regulariter in extremis virget necessitates coquendi. Tum quia panis coctus non est sufficiens, tum quia non est satis aptus, Azor. 2. *p. lib.* 1. *cap.* 27. *quest.* 2. Tertio, excusantur curam habentes molendini aqua, vel vento agitari; quia paruum, vel nullum laborem habent. At si fiat alio instrumento, vulgo atona, quia grauem laborem continet, nequaquam licet, nisi aliqua necessitas grauis urgeat: sic Eman. Rodrig. *sum. cap.* 12. num. 4. Bonac. *disput.* 5. *de tertio decal. præcepto*, *quest.* unica. *p.* 3. num. 9. Quarto, excusantur Chirurghi, Medici, Pharmacopolæ medicinas die festo parantes saluti infirmorum pro illo die necessarias; aliæ autem nequaquam licet; quia illarum nulla est necessitas: sic relato Soto, & Sayro, tradit Bonac. num. 10. Suar. *cap.* 2. 1. num. 7. Azor. *cap.* 27. *quest.* 2. Quinto, excusantur agricolæ, qui ingruente pluuia laborant, ut segetes tueantur, vel qui ob venti commoditatem pergant triticum in area, aut fructus colligunt, aliter periculum timentes; quare regulariter tempore messis, vel vindemiarum datur sufficiens causa laborandi saltem eum dispensatione; quia regulariter est periculum aduersi temporis, & grauis damni, Suar. Bonac. Azor. *supra*. Fagund. *lib.* 1. *de quinque Eccles. præcept.* *lib.* 1. *cap.* 14. n. 1. Sexto excusantur, qui ni laborent die festo non possunt se, suamque familiam sustentare, sed non debent laborem prorogare ultra id quod sibi necessarium est; insuperque debent audire Missam & vitare scandalum, quare non publicè sed secretò labori incumbant, Azor. 2. *part.* *lib.* 1. *cap.* 18. q. 4. Suar. *lib.* 2. *de festis*, *cap.* 3. num. 2. Tolet. *lib.* 4. *sum. cap.* 25. n. 3. Fagund. *de quinque Eccles. præcept.* *lib.* 1. *cap.* 14. n. 7. Bonacin. *disput.* 5. *de tertio decal. præcepto*, *quest.* unica. *p.* 3. num. 17. Septimo, excusantur regulariter filij, serui, aliæque personæ subiectæ, quæ à Domino compelluntur laborare; quia si ei non obediant, graue damnum patientur; quia vel domo expellentur, nec facile inuenient, cui inseruiant, vel Dominum in festum habebunt, vel solutio debiti salarij differretur, aut non obtinebitur, & alia huiusmodi quæ graua reputantur: sic Nauarr. *cap.* 13. num. 7. Azor. *cap.* 28. *quest.* 5. Fagund. *lib.* 1. *cap.* 14. num. 9. Et 12. Bonac. *part.* 3. num. 16. Suar. *cap.* 32. num. 4. At est aduertendum, ne in contemptum festi compellantur laborare; quia tunc mors potius subeunda esset, quam iniquis mandatis obedire: sic *præcatori Doctores*. Octauo, excusantur coquentes lateres, tegulas, vitrum, aliæque similes actiones præstantes, quæ sine graui iactura omitti non possunt, & in diem profectum differri: sic Suar. *c.* 32. num. 3. Et 4. Nauarr. *c.* 13. n. 7. Fagund. *lib.* 1. *de quinque Eccles. præcept.* *c.* 14. n. 15. Bonac. *de tertio decal. præcepto*, *disput.* 5. *q.* unica. *p.* 3. n. 13. Nono, excusantur ob necessitatem publicam die festo laborantes; si enim propria necessitas laborem honestat, à fortiori publica honestare debet, quæ particulari præferenda est, sic excusantur resicientes pontes, fontes, vias publicas, quæ sine graui iactura boni communis differri non possunt. Item remigantes die festo, iter facientes onustis mulis, quando sine graui incommodo, vel proprio, vel alieno cessare non possunt. Suar. *cap.* 32. num. 4. Et 5. Fagund. *cap.* 14. num. 23. Bonac. *p.* 3. num. 12. Azor. 2. *c.* *lib.* 1. *cap.* 28. q. 4. Et 5. Extendunt tamen Suar. Azor. & Fagund. supradictam ad laborantes in occasione alicuius lætitiæ publicæ, parantes vestes, stuentes tabulata, portantes arma, fabricantes instrumenta lætitiæ, quando alio tempore profecto præueniri non possunt, quia hæc signa communia lætitiæ sunt reipublicæ necessaria. Decimo, excusantur piscantes quoddam genus pis-

cium, quod vno tempore determinato apparet, & statim discedit, cuiusmodi sunt, Tumni, alicia, faria, &c. quia huiusmodi capture amissio reputatur graue damnum, & ita hæc piscatio à iure conceditur, in *cap. licet de Ferijs*, exceptis maioribus festiuitatibus, Natalis Domini, Epiphaniæ, Paschæ, Ascensionis, & Pentecostes; sic Nauarr. *dit. cap.* 13. num. 9. Fagund. *lib.* 1. *cap.* 14. num. 13. Bonacin. *disput.* 5. *de tertio decal. præcepto*, *quest.* vn. *p.* 3. num. 15. Azor. 2. *c.* *instit. moral.* *lib.* 1. *cap.* 28. *quest.* 1. 1. & alij. Extendunt tamen supradictam doctrinam aliqui ad quemlibet laborem necessarium, ne lucrum aliquod graue amittatur, quia illa amissio reputatur damnum, ac proinde iam virget necessitas: sic indicare videtur Bonac. *loc. allegat.* At omnino talis extensio repellenda est, aliis nulla esset obligatio seruandi festos, siquidem cuiilibet videri posset, non parum lucri amittere non laborando, aut enim tale lucrum est necessarium ad alicuius sustentationem determinatè, vel non? Si non est necessarium non est causa sufficiens ad laborem honestans, quia obseruans festa, & lucrum non acquirit non grauat; secus verò si cogereur ea, quæ iam habet amittere, aut grauem necessitatem ob amissionem lucri pati: sic Suar. *lib.* 1. *de relig. lib.* 2. *de festis*, *cap.* 3. num. 9. Neque obstat supradictum, *cap. licet de Ferijs*, ubi ob lucrum acquirendum datur facultas piscandi; quia inde optimè colligitur sine tali facilitate non fore licitum. Deinde illa piscatio non credit in villagem priuatam tantum, sed potius communem; ac proinde ob reipublicæ necessitatem, & bonum illius talis facultas conceditur, quæ ad alios casus dissimiles extendi non debet. Vnde cum, excusatur laborans ob vitandum aliquod peccatum, qui enim timeret probabiliter orium sibi fore occasionem peccandi, aliquantulum laborare posset: sic Eman. Saa, in *utraq. edis.* num. 6. quia tunc adeest necessitas spiritalis, quæ efficacia excusat, quam corporalis. At raro existimo seuile opus medium esse necessarium ad vitandum periculum peccandi; siquidem lectione, oratione, scriptura, aliæque recreatione honesta vitari potest æquè, ac opere seruilis peccati periculum.

Aduerto tamen supradictas causas religionis, pietatis, & necessitatis excusantes laborem in die festo debere esse moraliter certas, & indubitatas. Nam cum præceptum seruandi festa certum sit, extra debet esse causa illius obligationem tollens: sic Nauarr. *cap.* 13. num. 16. Reginald. *prox. lib.* 19. num. 50. Suar. *cap.* 32. num. 3. Et 4. Bonac. *p.* 3. num. 14. Fagund. *lib.* 1. *cap.* 14. num. 26.

Ex vltimo capite dispensationis excusantur ij, quibuscum Prælati dispensat. Pro cuius explicatione notandum est festa esse in duplici differentia. Alia sunt ex iure communi, alia ex constitutione Synodali. In festis Synodalibus, si Episcopus, vel eius Vicarius absque legitima causa dispensationem concedat, valet dispensatio; secus verò in festis iure communi obseruandis, vt late diximus, *tit. de legib. disput.* *vt. de dispensat.* Causa autem sufficiens, vt Prælati in iis dispenseret, arbitrio prudentis relinquunt; si enim dispensatio generaliter est concedenda, causa communis adesse debet, at si aliquibus personis tantum, causa specialis sufficit, hæc autem ad pietatem, vel ad necessitatem reducenda est. Potest enim Episcopus, vt promoueat aliquod opus pium, facultatem concedere tali; vel tali die laborandi, tibi autem specialiter concedere potest, vt aliquam iacturam euitet, quæ licet grauis non sit, & quæ se sola absque dispensatione excusaret, at præbet sufficientem occasionem dispensandi. Sub nomine Episcopi comprehendendo quemcumque habentem iurisdictionem quasi Episcopalem, Abbates exemptos, Capitulum sede vacante, Superiores religiosorum congregationum, & alios, *Glossa. in cap. quemquam, de usuris, in 6. verbo loci ordinario, Azor. 2. p. instit. moral. lib. 2. cap. 28. q. 5. Fagund. lib. 1. cap. 14. num. 28.* De parrocho autem dicendum est ex recepta consuetudine hæc potestatem dispensandi gaudere, quoties Episcopus adiri nequit, ne fideles remedio destituantur: sic alijs relatis docent Azor. *cap.* 28. q. 6. Suar. *cap.* 33. num. 2. Fagund. *num.* 27. Bonac. *p.* 3. *in fin.*